

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Tussen zwijgen en stemmen: Een kwantitatief onderzoek naar verklarende factoren van politieke participatie onder jongeren

Groot, Karoline de

Citation

Groot, K. de. (2025). *Tussen zwijgen en stemmen: Een kwantitatief onderzoek naar verklarende factoren van politieke participatie onder jongeren*.

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [License to inclusion and publication of a Bachelor or Master Thesis, 2023](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4261391>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Tussen zwijgen en stemmen

Een kwantitatief onderzoek naar verklarende factoren van politieke participatie onder jongeren

**Universiteit
Leiden**
The Netherlands

Karoline de Groot

Woorden: 10.343

Prof. dr. Caelesta Braun

30 mei 2025

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	2
Inleiding.....	3
Literatuurreview.....	5
Theoretisch kader	9
<i>Conceptueel raamwerk Van Deth.....</i>	<i>10</i>
<i>Politiek vertrouwen.....</i>	<i>11</i>
<i>Politieke socialisatie.....</i>	<i>12</i>
Methodologie.....	14
<i>Onderzoeksmethoden.....</i>	<i>15</i>
<i>Operationalisatie.....</i>	<i>15</i>
<i>Dataverwerking.....</i>	<i>19</i>
<i>Validiteit</i>	<i>20</i>
<i>Betrouwbaarheid.....</i>	<i>21</i>
Analyse	22
<i>Beschrijvende statistiek</i>	<i>22</i>
<i>Toetsende statistiek.....</i>	<i>24</i>
<i>Samenvatting en overige bevindingen</i>	<i>31</i>
Conclusie en discussie.....	34
Bibliografie.....	37
Bijlagen.....	41

Voorwoord

Geachte lezer,

U staat op het punt om te beginnen aan mijn masterscriptie; een onderzoek waar ik drie maanden (meestal) vol enthousiasme aan heb gewerkt. Het onderzoek gaat over een onderwerp wat mij bijzonder interesseert, namelijk manieren waarop jongeren hun stem laten horen in de democratie. Zelf ben ik enkele jaren geleden politiek actief geworden. Opkomen voor de belangen van jonge mensen en debatteren met anderen die drie keer jouw leeftijd hebben; het is zo spannend en geeft een geweldig gevoel tegelijkertijd. Sommige uitkomsten van dit onderzoek zijn daarom voor mij geen verrassing. De grootste factor die jongeren beweegt wel of niet politiek te participeren heeft ook veel invloed op mijn leven. Wat deze factor is leest u over ongeveer 29 bladzijden. Jongeren enthousiasmeren om mee te doen en hun stem te laten horen is de afgelopen jaren dus een rode draad door mijn leven geworden. Dit nader onderzoeken was dan ook erg interessant.

Waar ik naast dit eindproduct trots op ben is het proces van de afgelopen drie maanden. De tijd rondom mijn bachelorscriptie zag er namelijk heel anders uit. Uitsluitend contact via het internet door de COVID-19 pandemie, 25 uur per week werken met eindeloze wachtlijsten voor de jeugdzorg, een tweede baan bij de universiteit en een druk studentenleven bleek geen succesformule – laten we het zo zeggen. Deze keer heb ik het anders aangepakt. Een duidelijke planning met voldoende tijd voor rust en tegelijkertijd een goede dosis discipline heeft mij geholpen om zonder veel stress en mét plezier nu mijn onderzoek in te kunnen leveren. Dit geeft me vertrouwen voor het aanstaande hoofdstuk in mijn bestaan; het werkende leven.

Daarvoor geef ik niet alleen mezelf een schouderklop, maar wil ik ook Prof. Dr. Caelesta Braun en Frank Wanders hartelijk bedanken. Dank aan Caelesta voor het delen van haar expertise en het feit dat ik mij mocht storten op dit onderwerp, al paste het eigenlijk niet binnen de afstudeerrichting. Dank aan Frank voor het enthousiasme, de mogelijkheid om mijn onderzoek bij ProDemos te doen, en alle hulp en feedback.

Ik wens u veel leesplezier toe,

Karoline de Groot – Den Haag, mei 2025

Inleiding

“Participation is *the elixir of life* for democracy” (Van Deth, 2014, p. 350)

Een democratie is geen gegeven en vergt constante aandacht. Een essentieel onderdeel van een gezonde democratie is participatie van burgers. Vooral voor jongeren is participeren niet vanzelfsprekend. Ze weten soms niet dat ze mogen meedoen, twijfelen of ze het wel kunnen en weten vaak niet welke mogelijkheden er zijn (Inspectie van het Onderwijs, 2022; Rathenau Instituut, 2023). Verschillende factoren hebben invloed op de mate van politieke participatie onder jongeren en de vorm hiervan. Door hier meer over te weten kunnen organisaties als ProDemos – Huis voor democratie en rechtsstaat, die bij willen dragen aan het vormen van democratische burgers, hun activiteiten hier beter op afstemmen. Dit is belangrijk, want zonder politieke participatie van de jonge generatie staat hun representativiteit in onze democratie onder druk. Het is nu de juiste tijd om dit te onderzoeken, omdat het burgerschapsonderwijs momenteel wordt herzien.

In de literatuur over politieke participatie bestaat geen consensus of jongeren *minder* participeren dan andere leeftijdsgroepen, of dat ze slechts op *andere manieren* participeren (Farthing, 2010; Martin, 2012; Michalski et al., 2021; Pruitt, 2017; Rojon, 2025). Waar onderzoekers het wel over eens zijn, en wat recente Nederlandse cijfers weerspiegelen, is dat jongeren minder politiek participeren middels institutionele wegen (Bakker, 2011; CBS, 2024b; Martin, 2012; Norris, 2002; Rojon, 2025). Het feit dat jongeren in mindere mate van plan zijn om te stemmen en zich aan te sluiten bij een politieke partij kan een democratie in zwaar weer brengen (Martin, 2012). Om grip te krijgen op politieke participatie en bij te kunnen sturen waar dat kan, is het van belang om te weten op welke manieren jongeren wel en niet participeren en wat hier invloed op heeft. Dit leidt tot de volgende onderzoeksvraag:

“Hoe zijn verschillende vormen van politieke participatie onder jongeren te verklaren?”

Maatschappelijk relevantie

Dit onderzoek wordt gedaan in een periode waarin de leefwereld van jongeren verandert. De jonge generatie is kritisch op de politiek, participatievormen veranderen, jongeren scoren laag op de kennis van burgerschap en het curriculum van het burgerschapsonderwijs wordt herzien.

Burgerschapsonderwijs heeft (gezaamenlijk met andere factoren) invloed op de politieke participatie van jongeren (Dassonneville, 2012; Kiess, 2022; Martin, 2012; Torney-Purta, 2002; Torney-Purta et al., 2004; Wanders, 2023). Sinds 2006 heeft het primair- en voortgezet onderwijs de taak om burgerschapsonderwijs te geven (Wet op het primair onderwijs, artikel 8 lid 3). Echter is deze opdracht lange tijd onduidelijk en vrijblijvend gebleken (Inspectie van het Onderwijs, 2016). Daarnaast blijkt uit internationaal onderzoek dat Nederlandse jongeren lager scoren op burgerschapskennis dan jongeren uit vergelijkbare landen (Munniksma et al., 2017) en dat dit de afgelopen jaren is verslechterd (Daas et al., 2023). Daarom staat het verbeteren van de kwaliteit van het burgerschapsonderwijs al enige tijd op de politieke agenda. Meerdere kabinetten hebben dit als actiepoint benoemd (Coalitieakkoord 2021; Regeerakkoord 2017; Regeerprogramma 2024). Hieromtrent is in 2021 de burgerschapsopdracht in de wet verscherpt en is de Wet herziening wettelijke grondslagen kerndoelen momenteel in voorbereiding (Staatsblad, 2021; Wet herziening wettelijke grondslagen kerndoelen, 2025).

De veranderende leefwereld van jongeren en de herziening van het burgerschapsonderwijs vragen om nieuw onderzoek naar participatievormen onder jongeren en hun beweegredenen hiertoe. Ook ProDemos is op dit moment bezig met het herzien van haar missie en langetermijnvisie. Mijn onderzoek zal deel uitmaken van de externe analyse die in dit kader gedaan wordt. De resultaten zullen ProDemos helpen om een scherper beeld te krijgen van de manieren waarop jongeren participeren en omtrent welke onderwerpen ze dit doen. De kan als input gebruikt worden om de focus van hun activiteiten hierop aan te laten sluiten. Op deze manier kan ProDemos haar taak nog beter vervullen en meer jongeren bewegen om – op verschillende manieren – politiek te participeren.

Wetenschappelijke relevantie

Veel onderzoeken naar politieke participatie richten zich niet specifiek op jongeren, of benaderen jongeren als één homogene groep. Conclusies bevatten vaak slechts het feit dat jongeren minder (op een institutionele manier) participeren, of “inactive citizens” zijn (Rojon, 2025, p. 268). In studies waarin wel wordt gefocust op jongeren betreft dit vaak een leeftijdscategorie van boven de 18 jaar (Geenen, 2024; Martin, 2012; Michalski et al., 2021). Dit onderzoek richt zich wel specifiek op jongeren en neemt ook de leeftijden 16 en 17 mee, omdat jongeren op deze leeftijd vaak al wel een politieke oriëntatie hebben, hoewel ze nog niet mogen stemmen (Durmuşoğlu, 2023).

Daarnaast zijn er enkele onderzoeken gedaan naar factoren die politieke participatie onder jongeren beïnvloeden, maar is er geen compleet beeld van welke invloeden het sterkst zijn en welke vorm van politieke participatie deze teweegbrengen (Dassonneville, 2012; Geenen, 2024; Kiess, 2022; Quintelier, 2015; Torney-Purta et al., 2004). Er bestaat ook geen consensus in de literatuur over de vraag of bepaalde factoren, zoals onderwijs en politiek vertrouwen, wel of geen significante invloed hebben (Daas, 2023; Dassonneville, 2012; Geenen, 2024; Michalski et al., 2021; Quintelier, 2015; Torney-Purta, 2002). Tenslotte ontbreekt hieromtrent onderzoek onder Nederlandse jongeren.

Mijn onderzoek bouwt voort op de reeds gedane onderzoeken door te kijken of bepaalde *factoren* van invloed zijn op bepaalde *vormen* van politieke participatie onder Nederlandse jongeren. Hiermee leg ik een vergrootglas op de verschillen *tussen* jongeren, en behandel ze niet als één groep, iets wat ik gemist heb in andere onderzoeken. Uit dit onderzoek zal naar voren komen op wat voor manier, en aangaande welke onderwerpen jongeren bewogen worden om politiek te participeren.

Literatuurreview

Demonstreren, stemmen, een product boycotten, een petitie tekenen, een Tweede Kamerlid DM'en¹ – het zijn allemaal *vormen* van politieke participatie. De dominante twee containerbegrippen die in de literatuur centraal staan zijn: institutionele politieke participatie en non-institutionele politieke participatie. Institutionele participatie is electoraal gericht, zoals contact opnemen met een politicus, stemmen of lid zijn van een politieke partij. Non-institutionele participatie is niet direct electoraal gericht, denk hierbij aan demonstreren, staken of het tekenen van een petitie (Geenen, 2024; Rojon, 2025). Jongeren participeren vaker op een non-institutionele manier dan op een institutionele manier (CBS, 2024b; Martin, 2012; Norris, 2002).

De literatuur is echter verdeeld over of (nieuwe) vormen van non-institutionele participatie onder jongeren de institutionele vormen verdrijven. Veel studies laten zien dat dit inderdaad het geval is (Dalton, 2008; Martin, 2012), terwijl recente, Nederlandse cijfers dit niet weerspiegelen (CBS, 2024b). Het is dus onduidelijk in welke mate dit proces zich ook in Nederland afspeelt. Een van de verklaringen voor de mogelijke onttrekking zou kunnen zijn dat jongeren zich wel willen

¹Persoonlijk bericht (Direct Message) op Instagram

inzetten voor het verbeteren van de maatschappij, maar dit via de politieke arena doen niet als een effectieve manier zien (Dalton, 2008; Pruitt, 2017; Rojon, 2025). Farthing (2010) beweert hieromtrent dat er zowel een proces van onttrekking als van het ontstaan van nieuwe manieren van politieke betrokkenheid gaande is. Hij is niet de eerste die deze conclusie trekt. Al in 1997 stelt Inglehart dat er twee processen gaande zijn: “de erosie van institutionele autoriteit en de opkomst van burgerinmenging in de politiek” (p. 298). Inglehart ziet dit vooral bij de jonge generatie. Farthing pleit zelf voor een benadering die jongeren als geheel niet wegzet als afgesloten van de politiek, maar ook niet ziet als politiek actief op een geheel nieuwe manier. In plaats daarvan stelt hij een genuanceerder paradigma voor waarin er bij jongeren zowel politieke betrokkenheid als politieke onttrekking naar voren komen.

Echter blijkt de binaire vorm van indelen (institutioneel vs. non-institutioneel) in toenemende mate ontoereikend. Na verloop van tijd veranderen de manieren waarop mensen invloed uitoefenen op de politiek en de lijst met mogelijkheden om te participeren blijft groeien (Bennett, 1998; Inglehart, 1997; Van Deth, 2014). Bij veel onderzoekers van politieke participatie roept dit de vraag op hoe deze verschillende vormen anders te clusteren zijn. Van Deth (2014) heeft daarom een conceptueel raamwerk vormgegeven waarin hij de alsmaar uitdijende vormen van politieke participatie wil vangen. Hij identificeert vier hoofdtypen van politieke participatie. Onder de eerste vorm vallen type activiteiten gelokaliseerd in de sfeer van de politiek of overheid. De tweede vorm omvat acties die niet plaatsvinden in deze sfeer, maar wel gericht zijn tot de politiek. De derde vorm is niet direct gericht op de politiek, maar op het aanpakken van problemen die de verantwoordelijkheid van de samenleving zijn. Het laatste hoofdtype vangt alle acties die als doel hebben iemands mening over bijvoorbeeld rechtvaardigheid of het klimaat te weerspiegelen. Dit gaat vaak over consumptiekeuzes (Van Deth, 2014, p. 359). Deze keuzes zijn dan onderdeel van een levensstijl (Farthing, 2010). Deze vorm kan beschreven worden als *lifestyle politics* (Bennett, 1998; De Moor, 2017).

De Moor heeft enige kritiek op dit raamwerk. Hij acht het een nuttig hulpmiddel om politieke participatie te classificeren, maar heeft kritiek op de wijze waarop bovenstaande complexe concepten zoals *lifestyle politics* te identificeren zijn (De Moor, 2017). Volgens De Moor hebben acties die onder *lifestyle politics* vallen namelijk vaak een bredere motivatie dan slechts het uiten van een politieke mening (door bijvoorbeeld bepaalde producten wel of niet te kopen). Deze acties kunnen bijvoorbeeld ook als doel hebben om de politiek te beïnvloeden. De

Moor raadt aan om het raamwerk van Van Deth aan te vullen met een aantal stappen om de verschillen in lifestyle politics beter te kunnen identificeren. Echter is het classificeren van verschillende soorten lifestyle politics niet de focus van dit onderzoek en zal ik daarom de aanvulling van De Moor op dit raamwerk niet gebruiken. Om toch meer duidelijkheid hierover te krijgen, zal ik in de enquête vragen naar het *belangrijkste* doel van de desbetreffende actie.

Jeroense en Spierings (2022) groeperen vormen van politieke participatie op een andere manier door in hun onderzoek vijf verschillende participatieprofielen te identificeren. Deze benadering is meer persoonsgericht en een profiel kan zowel vormen van institutionele als non-institutionele participatie bevatten. Ze kijken naar de verschillende participatievormen als een palet, waar men verschillende met elkaar kan combineren. De onderzoekers gaan hiermee een stap verder dan het identificeren en clusteren van politieke acties. Rojon et al. (2025) bouwen hierop voort en onderzoeken participatietypes in vier verschillende West-Europese landen. Hoewel er in dit onderzoek gecontroleerd wordt op leeftijd, gaat de analyse weinig in op jongeren. De enige conclusies die worden getrokken zijn dat jongeren vaak “inactive citizens” of “allround activists” zijn (Rojon, 2025, p. 268). Echter lijkt het opstellen van participatieprofielen een veelbelovende, nieuwe manier om verschillen in politieke participatie te duiden. Deze methode reikt alleen buiten de scope van dit onderzoek.

Meerdere onderzoekers zijn dus op zoek naar aanvullingen op het nu vaak grove en binaire onderscheid in participatievormen om dit zo accuraat en passend mogelijk te maken. Het blijft daarentegen een doorlopende uitdaging om alle politieke uitingen te identificeren en onder te brengen in een passend cluster om zo iets te kunnen zeggen over mogelijke verschuivingen in politieke participatie. De literatuur gaat echter niet in op een manier van onderscheid specifiek toegespitst op jongeren, terwijl wel duidelijk is dat zij op andere manieren participeren dan volwassenen. Vooral voor deze groep is het belangrijk om op zoek te gaan naar hedendaagse, meer impliciete participatie, omdat jongeren anders ten onrechte kunnen worden weggezet als afgehaakt van de politiek (Dalton, 2008; Farthing, 2010; Pruitt, 2017).

Er zijn daarnaast verscheidene *factoren* die invloed hebben op politieke participatie onder jongeren. Om te beginnen speelt politieke socialisatie een rol. Politieke socialisatie verwijst naar “het proces waarbij individuen politieke en democratische waarden, overtuigingen en normen aanleren en internaliseren” (Wanders, 2023). Hieronder vallen invloeden van het onderwijs, ouders, leeftijdsgenoten en (nieuws)media (Bakker, 2010; Daas et al., 2023; Dassonneville, 2012;

Kiess, 2022; Lauglo, 2008; Quintelier, 2015; Torney-Purta, 2002; Vissers et al., 2009, Wanders, 2020; Wanders, 2023). Ook de sociaaleconomische situatie van het gezin speelt hierin een rol. Kinderen van theoretisch opgeleide ouders en een hoger inkomen zijn meer democratisch gezind (Van Slageren, 2023; Wanders, 2023). Het onderzoeken van sociaaleconomische factoren ligt echter buiten de scope van dit onderzoek.

Naast de politieke socialisatiefactoren is er nog een factor die politieke participatie beïnvloedt: politiek vertrouwen. Dit kan worden opgesplitst in drie onderdelen: vertrouwen in de politiek, extern politiek zelfvertrouwen (external efficacy) en intern politiek zelfvertrouwen (internal efficacy). Vertrouwen in de politiek gaat over vertrouwen in politieke instituties en de competenties en motivaties van politici (Torney-Purta et al., 2004). Extern politiek zelfvertrouwen houdt in dat men het gevoel heeft dat iemand zoals zij invloed kunnen hebben op de politiek en dat politici responsief zijn richting hen (Craig & Maggionto, 1982). Intern politiek zelfvertrouwen gaat over het vertrouwen in iemands eigen politieke kennis en kunnen (Michalski et al., 2021). Tenslotte speelt onderwijsrichting ook een rol binnen politieke participatie (Mulder et al., 2022; Van Slageren et al., 2023).

Bovenstaande literatuur over vormen van politieke participatie en factoren die politieke participatie beïnvloeden, roepen de vraag op of specifieke *factoren* ook leiden tot specifieke *vormen* van participatie. Torney-Purta et al. (2004) hebben reeds onderzoek gedaan naar de invloed van vertrouwen, burgerschapskennis, onderwijs en ouders op drie vormen van politieke betrokkenheid van adolescenten: stemmen, institutionele politieke participatie en vrijwilligerswerk (“community participation”) (p. 400). In hun vergelijkende onderzoek onder zes democratische landen blijkt inderdaad dat bijvoorbeeld les over burgerschap op school positief samenhangt met de intentie van jongeren om een geïnformeerde kiezer te worden (Torney-Purta et al., 2004, p. 401) en bestaat er een positief verband tussen politiek vertrouwen en institutionele participatie. Onderzoek van Geenen (2024) laat dit verband echter niet zien.

Geenen heeft de invloed van politiek vertrouwen op politieke participatie van Europese jongeren onderzocht. In zijn onderzoek kwam naar voren dat jongeren die weinig vertrouwen hebben in de politiek vooral vaker aan *lifestyle politics* doen. Door bepaalde politieke keuzes te maken wat betreft hun levensstijl nemen zij het heft in eigen handen. Echter vindt Geenen geen verband tussen vertrouwen en institutionele participatie of non-institutionele participatie, wat gebaseerd op de literatuur wel te verwachten viel (Torney-Purta et al., 2004; Michalski et al.,

2021). Hij raadt aan om in vervolgonderzoek naar specifieke landen te kijken, om te onderzoeken of de relatie dan wel naar voren komt.

Als we het bovenstaande hoofdstuk samenvatten, komen we tot onderstaande conclusie. De meeste literatuur omtrent vormen van politieke participatie gaat niet over jongeren. Is dit wel het geval, dan zijn dit vaak vergelijkende onderzoeken tussen verschillende landen die zich tot een gering aantal politieke uitingen beperken. Mijn onderzoek zal hieraan bijdragen door te focussen op één land, zoals ook Geenen (2024) aanraadt. Onderzoeken over invloeden op politieke participatie van Geenen en Torney-Purta et al. (2004) kijken wel specifiek naar jongeren. Al gaan deze voornamelijk over politiek vertrouwen, waarbinnen Geenen andere vormen van vertrouwen, zoals internal efficacy en external efficacy, niet behandelt. Mijn onderzoek zal de drie vormen van politiek vertrouwen wel uitsplitsen en apart behandelen om zo genuanceerdere effecten te kunnen zien. Daarnaast beperk ik me niet slechts tot de invloed van politiek vertrouwen, maar zal ik ook de invloed van de verschillende politieke socialisatiefactoren bekijken. Tevens zal mijn onderzoek niet uitsluitend institutionele participatie, non-institutionele participatie of lifestyle politics behandelen, maar deze alle drie meenemen om zo te kijken welke vorm tegenwoordig het meeste voorkomt en welke factoren hier invloed op hebben. Ook zal ik zo veel mogelijk politieke uitingen proberen te identificeren om een zo compleet mogelijk beeld te geven van de vormen die politieke participatie anno 2025 aanneemt onder jongeren in Nederland. Welke voert de boventoon? En hebben politieke socialisatiefactoren en politiek vertrouwen hier invloed op? Tenslotte zal ik ook uitvragen welke concrete onderwerpen jongeren in beweging zetten. Dit heb ik niet teruggelezen in andere onderzoeken.

Theoretisch kader

Op basis van de literatuur verwacht ik dat de mate van politieke socialisatie (ouders, vrienden, school en nieuwsmedia), politiek vertrouwen (internal/external efficacy en vertrouwen in de politiek) en onderwijsrichting kunnen leiden tot verschillende en specifieke vormen van politieke participatie onder Nederlandse jongeren (Geenen, 2024; Michalski et al., 2021; Torney-Purta et al., 2004).

Conceptueel raamwerk Van Deth

Om vormen van politieke participatie te kunnen identificeren en clusteren op een zo compleet mogelijke manier, zal ik gebruikmaken van het conceptuele raamwerk van Van Deth (2014). Dit raamwerk functioneert als een soort filter; het vraagt naar een gebeurtenis, identificeert politieke participatie en clustert deze in vier hoofdvormen van politieke participatie. Ik heb hiervoor gekozen, omdat dit raamwerk er naar streeft alle manieren van politieke participatie er uit te kunnen filteren en ook motieven meeneemt. De hoofdvormen zijn:

- (I) een minimalistische vorm
- (II) een vorm gericht op de overheid/politiek
- (III) een vorm gericht op de samenleving als geheel
- (V) een vorm gedreven door een politieke motivatie

De eerste vorm omvat alle acties die zich afspelen in de politieke arena, dat wil zeggen op plekken die horen bij de “institutionele architectuur van het politieke systeem” zoals stemmen of lid zijn van een politieke partij (Van Deth, 2014, p. 356). Deze vorm is te vergelijken met institutionele participatie. Wanneer de actie niet plaatsvindt in de politieke arena, wordt er verder gekeken naar de tweede vorm in het raamwerk. Hierbij hoeft een actie niet plaats te vinden in de politieke sfeer, maar is het wel gericht op de politiek of politici. Een voorbeeld hiervan is een demonstratie tegen beleid van de overheid. Deze vorm is te vergelijken met non-institutionele participatie. Wanneer de actie niet gericht is op de politiek, politici of de overheid wordt er bij de derde vorm getoetst of de actie gericht is op de samenleving als geheel. Met een actie die onder deze vorm valt heeft men als doel een collectief probleem op te lossen. Een voorbeeld is een buurtcommissie. De vierde vorm kan ook lifestyle politics genoemd worden. Lifestyle politics is vaak niet direct gericht op het veranderen van het politieke systeem door middel van acties (zoals bijvoorbeeld demonstraties), maar draait meer om persoonlijke gedragsverandering volgens bepaalde ethische of politieke waarden. Dit gedrag is politiek omdat het gericht is op het bijdragen aan de publieke zaak (De Moor, 2017).

Politiek vertrouwen

In de literatuur bestaan er twee tegengestelde perspectieven op de relatie tussen politiek vertrouwen en politieke participatie (Geenen, 2024). Zowel veel politiek vertrouwen als weinig politiek vertrouwen kan leiden tot participatie. Wanneer iemand weinig vertrouwen heeft in de politiek of politici kan dat namelijk motiveren om zelf in actie te komen op een non-institutionele manier of de politiek te controleren (Gamson, 1968 in Torney-Purta et al., 2004, p. 381; Hooghe & Marien, 2013; Michalski et al., 2021; Norris, 2002). Volgens Norris (2002) is kennis van de politiek wel een voorwaarde voor het zijn van een dergelijke “critical citizen”. Weinig politiek vertrouwen gecombineerd met weinig politieke kennis resulteert namelijk in burgers die helemaal niet politiek participeren (Michalski et al., 2021). Torney-Purta et al. specificeren dat er bij jongeren wel een basislevel van vertrouwen nodig om überhaupt bereid te zijn om in actie te komen op wat voor manier dan ook (2004, p. 400). In dit onderzoek volg ik van Hooghe & Marien (2013) en anderen, wat leidt tot de eerste hypothese:

H1: jongeren met een laag politiek vertrouwen doen het meest aan non-institutionele politieke participatie

Vertrouwen in eigen politieke kennis en kunnen heeft vaak een positieve relatie met politieke participatie (Hooghe & Marien, 2013; Möller, 2015; Rathenau Instituut, 2023). Echter is dit zelfvertrouwen laag onder veel Nederlandse jongeren en specifiek onder jongeren die een praktische opleiding volgen (Mulder et al., 2022; Rathenau Instituut, 2023; Van Slageren et al., 2023). Leerlingen die op de havo of het vwo zitten, laten weten meer vertrouwen in hun politieke kennis en kunnen te hebben (Mulder et al., 2022; Van Slageren et al., 2023). Hoewel politiek zelfvertrouwen nodig is voor zowel institutionele als non-institutionele participatie, verwacht ik dat jongeren die aan institutionele participatie doen, behoren tot de leerlingen met het hoogste politieke zelfvertrouwen (internal efficacy). Politieke kennis en kunnen zijn namelijk in meerdere mate nodig zijn voor institutionele participatie, omdat non-institutionele participatie geen gebruik hoeft te maken van de “institutionele architectuur van het politieke systeem” (Van Deth, 2014, p. 356). Hypothese twee luidt daarom:

H2: jongeren met het grootste interne politieke zelfvertrouwen (internal efficacy) doen het meest vaak aan institutionele politieke participatie

External efficacy gaat over de vraag “is de politiek er wel voor mensen zoals ik?” (Van Slageren et al., 2023). Wanneer het vertrouwen in responsiviteit en intenties van politici laag is, kan dit lagere steun voor de politiek en de overheid als gevolg hebben (De Moor, 2016). Het zou dan aannemelijker zijn om via andere wegen verandering te bewerkstelligen of je voornamelijk te richten op je eigen gedrag. Hieruit vloeit de derde hypothese:

H3: jongeren met een lager extern politiek zelfvertrouwen (external efficacy) doen vaker aan lifestyle politics

Politieke socialisatie

Wat betreft de invloed van het onderwijs, en in het bijzonder het burgerschapsonderwijs, bestaat er discussie in de literatuur over de grootte van deze invloed. Uit Belgisch onderzoek komt naar voren dat school vrij weinig invloed heeft (Quintelier, 2015). Ook Michalski et al. vinden geen significant verband tussen politieke participatie en onderwijs (2021). Ander onderzoek toont aan dat met name formeel burgerschapsonderwijs; politieke kennis opdoen op school, wel positieve invloed heeft op politieke participatie (Dassonneville, 2012). Torney-Purta (2002) stelt dat de invloed van burgerschapsonderwijs het grootst is wanneer deze inhoudelijke lessen gecombineerd worden met onderlinge discussies in een veilige omgeving. Deze conclusie trekken ook Daas et al. in Nederland (2023). Vooral een actieve manier van onderwijs en een aanraking met democratische processen op school lijkt politieke participatie onder jongeren te stimuleren (Kiess, 2022). Docenten spelen hierin een belangrijke rol.

Naast het onderwijs hebben ook ouders invloed op de politieke participatie van jongeren. Zo laten verschillende onderzoeken zien dat jongeren die over de politiek praten met hun ouders zelf ook meer geïnteresseerd zijn in de politiek, vaker hierover discussiëren met leeftijdsgenoten en op school, en meer aan politieke participatie doen (Lauglo, 2008; Quintelier, 2015; Wanders, 2023). Ook heeft het contact met leeftijdsgenoten en vrienden invloed op politieke participatie onder jongeren (Wanders, 2020). Leeftijdsgenoten en ouders blijken dus beide grote invloed te hebben op politieke oriëntatie en participatie onder jongeren (Durmuşoğlu et al., 2023; Lauglo,

2008; Quintelier, 2015; Torney-Purta, 2002; Wanders, 2023). Sommige onderzoekers stellen zelfs dat de interactie met leeftijdsgenoten een nog groter positief effect heeft op politieke participatie dan discussies met ouders (Levinsen & Yndigegn, 2015; Quintelier, 2015). Dit komt doordat een groep vrienden of leeftijdsgenoten diverser is dan ouders en daardoor nieuwe inzichten kan bieden aan de jongere. Op basis hiervan wordt de volgende hypothese opgesteld:

H4: de positieve invloed van leeftijdsgenoten op politieke participatie onder jongeren is nog sterker dan de invloed van ouders

De participatievorm lifestyle politics wordt steeds groter (De Moor, 2017) en komt het meest voor onder jongeren (Farthing, 2010; Geenen, 2024). “Many young people now *live* their politics – they do not vote for change; they do change” (Farthing, 2010, p. 189). Ik verwacht daarom dat jongeren tegenwoordig vaker aan lifestyle politics doen dan aan non-institutionele participatie. Daarnaast verwacht ik dat de invloed van leeftijdsgenoten – waarvan hierboven gesuggereerd wordt dat het de meest invloedrijke politieke socialisatiefactor is – positief samenhangt met de vorm van politieke participatie die het meest door jongeren wordt gedaan. De volgende hypothese luidt daarom:

H5: de invloed van leeftijdsgenoten heeft de grootste positieve relatie met lifestyle politics

Daarnaast heeft ook nieuwsmedia invloed op politieke participatie. Het volgen van het nieuws, zowel offline als online, heeft een positief effect op politieke participatie onder jongeren (Bakker, 2010; Quintelier, 2015; Vissers et al., 2009). Tegenwoordig volgen jongeren het nieuws voornamelijk online via sociale mediakanalen. Möller toonde al aan dat het delen (en bespreken) van nieuws op sociale media sterk invloed heeft op intern politiek zelfvertrouwen en de bereidheid om te stemmen (2015). De kracht is volgens haar dat jongeren zo zelf *mee kunnen doen*, in plaats van alleen informatie *te ontvangen* als ze bijvoorbeeld TV kijken (Möller, 2015). Het volgen van het nieuws via online kanalen heeft wel effect op de eigenschappen van de politieke uitingen die teweeggebracht worden. Dit betreft een meer vrijblijvende manier van verbinden, wat het deelnemen erg laagdrempelig maakt. Belangengroepen en organisaties spelen hierop in en zijn in toenemende mate online actief om volgers, leden, ondertekenaars of deelnemers voor

demonstraties te werven (Fraussen, 2018). Volgens Putnam zijn dit vaak ad hoc en casusspecifieke acties, en resulteren deze minder vaak in een langdurige commitment of een beweging (2001). De oproepen die gedaan worden tot het tekenen van een petitie of het aansluiten bij een demonstratie vallen onder non-institutionele participatie. Dit leidt tot de zesde hypothese:

H6: het volgen van (nieuws)media heeft een positief effect op non-institutionele vormen van participatie onder jongeren

Ook onderwijsrichting heeft invloed op de mate van politieke participatie onder jongeren. Jongeren op het vmbo hebben over het algemeen minder vertrouwen in de politiek en politici dan jongeren op de havo en het vwo (Mulder et al., 2022; Van Slageren et al., 2023). Op basis hiervan zou het aannemelijk zijn dat praktisch opgeleide jongeren vaker aan non-institutionele vormen van participatie doen dan theoretisch opgeleide jongeren (die vaak meer vertrouwen hebben in de politieke instituties). Daarentegen participeren alle jongeren over het algemeen meer op non-institutionele manieren of middels lifestyle politics (Farthing, 2010; Rojon, 2025). De vraag is dus of de verschillende onderwijsrichtingen uitmonden in verschillende vormen van politieke participatie, of dat er geen sterke relatie is tussen het soort opleiding en de vorm van participatie. De laatste hypothese luidt:

H7: de onderwijsrichting van jongeren is een voorspellende factor voor de vorm van politieke participatie waaraan ze deelnemen

De bovenstaande hypothesen inclusief nulhypothesen zijn terug te vinden in bijlage 4. Tenslotte ben ik benieuwd naar de onderwerpen die jongeren bewegen om politiek te participeren. Ik ga dit inventariseren en vervolgens groeperen en analyseren. Op basis van het onderzoek van het Rathenau Instituut (2023) verwacht ik dat jongeren in actie komen omtrent onderwerpen die over hun toekomst gaan, zoals studiefinanciering of klimaatverandering.

Methodologie

Voor dit onderzoek heb ik kwalitatief en kwantitatief onderzoek gedaan. Het zwaartepunt lag op het kwantitatieve onderzoek om op deze manier verbanden tussen verklarende factoren en

politieke participatie vast te kunnen stellen. Ook liet dit design toe om mogelijke verschillen tussen jongeren te analyseren. Ik heb dit onderzoek gedaan onder een grote groep scholieren en studenten (N = 328) van leerjaar 4 en 5 van de middelbare school en het mbo, die een programma van ProDemos hebben gevolgd.

Onderzoeksmethoden

Verkennde interviews

Voorafgaand aan het kwantitatieve onderzoek heb ik verkennde interviews afgenomen, vooral om alvast zicht te krijgen op de onderwerpen die jongeren bewegen om politiek te participeren en de manieren waarop ze dit doen, zodat in de enquête gebruik kon worden gemaakt van een keuzelijst met diverse opties die zo accuraat mogelijk is. Ik heb hiervoor op locatie bij ProDemos verschillende leerlingen benaderd. Vooraf heb ik toestemming gevraagd aan de docent. Ik heb er naar gestreefd een zo divers mogelijke groep leerlingen aan te spreken. Hierbij heb ik gelet op geslacht, woonplaats, onderwijsrichting en zowel leerlingen die meer op de voorgrond treden als leerlingen die meer op de achtergrond zijn, benadert. Uiteindelijk heb ik 10 leerlingen gesproken uit Noord-Holland, Gelderland en Brabant die vmbo-t, havo of vwo deden. De helft van hen was vrouw.

Enquête

Na het afronden van de interviews heb ik mijn enquête aangepast op de uitkomsten daarvan. Vervolgens heb ik de enquête verspreid onder jongeren (minimaal 16 jaar) die met hun klas een programma bij ProDemos hebben gevolgd. Hiervoor heb ik samen met mijn collega's de enquêtes klassikaal aangereikt of de QR-code die leidt naar de vragenlijst laten scannen bij het verlaten van het lokaal na afloop van het programma. Deze bovengrens is overgenomen uit de onderzoeken van Geenen (2024) en Michalski et al. (2021).

Operationalisatie

Dit onderzoek is gestart met verkennde interviews. Tijdens de verkennde interviews heb ik de leerlingen gevraagd of ze weleens politiek geparticipeerd hebben en op welke manier. Vervolgens heb ik gevraagd wat het onderwerp van deze actie was. Mochten leerlingen tot op

heden niet aan politieke participatie hebben gedaan, dan heb ik ze gevraagd in welke situatie ze dachten wel in actie te komen. Ik heb ze het volgende gevraagd:

“Heb je weleens iets gedaan om mee te doen aan politiek of je stem te laten horen?”

“Zo ja, waarover ging dit? Waarom heb je dit gedaan?”

“Zo nee, in welke situatie zou je wel in actie komen denk je? Waarom?”

De verkennende interviews hebben ertoe geleid dat ik “inspreken in de gemeenteraad” heb toegevoegd aan de lijst van mogelijke politieke uitingen in de enquête. Tijdens de gesprekken werd ook het belang duidelijk van het verkiezen van een keuzelijst van politieke uitingen boven een open tekstvak. Het bleek namelijk lastig te zijn voor de leerlingen om zelf te bedenken op welke manier ze aan politieke participatie hadden gedaan. In eerste instantie gaven de leerlingen vaak aan nog nooit te hebben meegedaan aan de politiek of hun stem te hebben laten horen, maar na het noemen van voorbeelden bleek soms dat ze dit wel hadden gedaan. Achteraf bleken de gesprekken een goede voorspeller voor de resultaten van de enquête. De helft van de geïnterviewde leerlingen had wel eens aan politieke participatie gedaan en het tekenen van een petitie en lifestyle politics kwamen vaak voor.

Na het afronden van de verkennende interviews werd de enquête verspreid. Ik heb leerlingen gevraagd naar leeftijd (Q1), geslacht (Q2), onderwijsrichting (Q3) en woonplaats (Q4) een aantal vragen aangaande politieke socialisatiefactoren en politiek vertrouwen (zie tabel 1). Q9, Q10 en Q12 kunnen beantwoord worden met: nooit, een aantal keer per jaar, een aantal keer per maand, een aantal keer per week of elke dag. Deze vragen en antwoorden zijn gebaseerd op onderzoeken van het ADKS die zijn gedaan op Nederlandse middelbare scholen (Mulder et al., 2022; Van Slageren et al., 2023). Q13 kan beantwoord worden met: nooit, soms (ongeveer één keer per week), regelmatig (meerdere keren per week) of dagelijks. Q14 kan beantwoord worden met: via sociale media, via de tv, via nieuwsapps/sites, via de krant of anders, namelijk:

Onder politiek vertrouwen vallen internal efficacy, external efficacy en vertrouwen in de politiek/politici. Om dit te meten moeten de leerlingen aangeven in hoeverre ze het eens zijn met de verschillende stellingen (Q8). Zie hiervoor de bijlage 2. Deze stellingen kunnen beoordeeld worden met: 1 = erg mee oneens, 2 = een beetje mee oneens, 3 = neutraal/geen mening, 4 = een beetje mee eens of 5 = erg mee eens. Deze schaal is gebaseerd op onderzoeken van het ADKS

(Mulder et al., 2022; Van Slageren et al., 2023). Sommige stellingen zijn direct overgenomen van het ADKS, sommigen zijn geherformuleerd voor dit onderzoek en aanvullende stellingen zijn opgesteld met behulp van Frank Wanders, betrokkene bij het ADKS onderzoek.

Om de invloed van verschillende factoren op vormen van politieke participatie te meten werd aan het begin van de enquête gevraagd: “Heb jij wel eens iets gedaan om mee te doen aan politiek of je stem te laten horen?” (Q5). Leerlingen konden meerdere acties selecteren uit een keuzelijst met diverse opties. Als een leerling op enige manier aan politieke participatie had gedaan werd eerst gevraagd om een specifieke voorbeeld en het onderwerp hiervan op te schrijven (Q6) en vervolgens de onderstaande vraag te beantwoorden: “Wat was het **belangrijkste** doel van deze politieke actie?” (Q7) Antwoordmogelijkheden zijn: “Ik wilde de politiek, politici of de overheid beïnvloeden”, “Ik wilde een probleem aanpakken dat de hele samenleving aangaat” of “Ik wilde mijn persoonlijke politieke mening of doelen uiten in mijn dagelijkse leven”. Deze vraag is bedoeld om de actie in te delen in het conceptuele raamwerk van Van Deth (2014).

Tabel 1 Operationalisatie verklarende factoren

Concept	Dimensies	Indicator	Vragen
<i>Politieke socialisatie</i>	Ouders	Hoeveelheid gesprekken met ouders over politiek	(Q9) Hoe vaak praat je met je ouders over de politiek?
	Leeftijdsgenoten	Hoeveelheid gesprekken met leeftijdsgenoten over politiek	(Q10) Hoe vaak praat je met je leeftijdsgenoten over de politiek?
	School	Hoeveelheid gesprekken met docenten over de politiek	(Q11) Praat je vaker met je leeftijdsgenoten over de politiek dan met je ouders? (Q12) Hoe vaak praat je met je docenten over de politiek?
	Nieuwsmedia	Frequentie volgen van het nieuws	(Q13) Hoe vaak lees je het nieuws? (Q14) Hoe volg je het nieuws meestal?
<i>Politiek vertrouwen</i>	Internal efficacy	Houding wat betreft eigen politieke kennis en kunnen (Likertschaal)	Stellingen (zie bijlage 2)
	External efficacy	Houding wat betreft of de politiek responsief is naar behoeften van mensen zoals zij (Likertschaal)	Stellingen (zie bijlage 2)
	Vertrouwen in de politiek/politici	Houding wat betreft capaciteiten en intenties van politiek, politici en overheid (Likertschaal)	Stellingen (zie bijlage 2)
<i>Politieke participatie</i>	Institutionele politieke Participatie		Keuzelijst (zie bijlage 1)
	Non-institutionele politieke participatie		Keuzelijst (zie bijlage 1)
	Lifestyle politics		Keuzelijst (zie bijlage 1)

Dataverwerking

De enquête van dit onderzoek is in totaal 372 keer ingevuld. 213 respondenten hebben de enquête volledig ingevuld. Van de volledige enquêtes heb ik 3 antwoorden verwijderd uit de database van personen die een leeftijd hadden van onder de 16 of boven de 25 jaar. Er blijven 210 volledig ingevulde enquêtes over. 159 respondenten hebben de enquête onvolledig ingevuld. Van de onvolledig ingevulde antwoorden heb ik degene die 6% hadden ingevuld (alleen toestemming) en 13% (toestemming en leeftijd) verwijderd. Daarna bleven er 118 onvolledig ingevulde enquêtes over. De totale $N = 328$.

De verzamelde data is geanalyseerd met behulp van het statistische softwareprogramma SPSS (versie 29). Om de vormen van participatie te clusteren heb ik één variabele gemaakt van alle uitingen die leerlingen konden aanklikken die onder de betreffende verzamelterm vallen. Voor institutionele participatie zijn dit: stemmen bij verkiezingen, lid worden van een politieke partij, deelnemen aan een bijeenkomst van een politieke partij, inspreken in de gemeenteraad, een bericht sturen naar een politicus en reageren op het bericht van een politicus op sociale media. Dit heb ik gedaan door een nieuwe variabele te maken waarin bovenstaande opties gecodeerd zijn als 1 (wel gedaan) en 0 (niet gedaan). Op deze manier is een dummyvariabele gecreëerd waarmee onderscheid wordt gemaakt tussen wel of geen institutionele politieke participatie. Ik heb op eenzelfde manier dummyvariabelen gemaakt van non-institutionele participatie (demonstreren, petitie tekenen, bewust niet stemmen en het reageren op of delen van een politieke post op sociale media) en lifestyle politics (producten wel of niet kopen met een politieke reden, dingen wel of niet doen met een politieke reden en een symbolische actie).

Daarnaast heb ik meerdere stellingen samengevoegd tot samengestelde variabelen om de mate van politiek vertrouwen, internal efficacy en external efficacy inzichtelijk te maken (zie bijlage 2). In eerste instantie wilde ik de stellingen samenvoegen tot drie variabelen. Echter bleek uit de factoranalyse dat de stellingen aangaande external efficacy te veel correleerden met de andere stellingen. Ik heb er daarom voor gekozen om de stellingen samen te voegen tot twee samengestelde variabelen: politiek vertrouwen en internal efficacy. De verklarende factor uit H3 verandert daardoor van external efficacy naar politiek vertrouwen (zie bijlage 4).

Ook heb ik de variabele *onderwijs* opnieuw gecodeerd in twee groepen: praktisch en theoretisch onderwijs. Onder praktisch onderwijs vallen alle richtingen van het vmbo en mbo. Onder theoretisch onderwijs vallen de havo, het vwo en een enkeling van het hbo. Praktisch

onderwijs heeft een waarde van 1 gekregen en theoretisch onderwijs heeft een waarde van 2 gekregen. Daarnaast is de variabele *provincie* opnieuw gecodeerd tot *regio*. De nieuwe variabele bestaat uit Noord (Friesland, Groningen, Drenthe), Oost (Flevoland, Gelderland en Overijssel), Zuid (Noord-Brabant, Limburg, Zeeland) en West (Noord-Holland, Zuid-Holland, Utrecht).

Bij vraag Q6 konden de leerlingen een vorm van politieke participatie invullen waar zij aan hebben deelgenomen en noteren wat het onderwerp van deze actie was. Dit resulteerde in veel verschillende antwoorden. Deze heb ik gegroepeerd op basis van het thema. (Zie bijlage 3).

Vraag Q7 (“Wat was het belangrijkste doel van deze politieke actie?”) is alleen onder ogen gekomen van de leerlingen die aan politieke participatie hebben gedaan. Voor de analyse was het belangrijk om te weten welk van de missende antwoorden op deze vraag kwam door vroegtijdig stoppen met de enquête en welke leerlingen nog nooit aan politieke participatie hadden gedaan. Hiervoor heb ik de antwoorden van de leerlingen die niet aan politieke participatie hebben gedaan een waarde van 0 gegeven. De antwoorden van degenen die de vraag niet hadden ingevuld door het vroegtijdig afsluiten van de enquête hebben de waarde SYSMIS gekregen. Op deze manier weet ik zeker dat ik geen foute uitspraken doe over de hoeveelheid leerlingen die niet aan politieke participatie hebben gedaan. Het kan namelijk zo zijn dat leerlingen die de enquête vroegtijdig hebben afgesloten wel aan politieke participatie hebben gedaan.

Validiteit

Intern

De enquête geeft over het algemeen een goed beeld van de vormen van politieke participatie waaraan jongeren deelnemen en de factoren die dit beïnvloeden. Wel zijn er een aantal verbeterpunten. Om te beginnen hebben de leerlingen bij Q6 (“Typ hier één van de acties die je hebt aangekruist bij vorige vraag. Typ ook waarover dit ging. Beantwoord dan de volgende vraag.”) niet allemaal zowel de actie als het onderwerp vermeld. Dit bleek niet duidelijk genoeg, of de vraag was te lang, waardoor de leerlingen deze niet volledig hebben gelezen. Ten tweede is gebleken dat de stellingen over politiek vertrouwen niet goed samen te brengen zijn in drie clusters, maar beter in twee. External efficacy bleek te veel samen te hangen met internal efficacy enerzijds en politiek vertrouwen anderzijds. Ten derde zijn de politieke socialisatiefactoren slechts door middel van één vraag per factor gemeten omwille van de lengte van de enquête. Het toevoegen van meer vragen zou de conclusies hieromtrent robuuster maken.

Extern

ProDemos trekt scholen van alle onderwijsrichtingen vanuit het hele land, al zijn de provincies Groningen, Drenthe en Zeeland het minst vertegenwoordigd. Dit is ook terug te zien in de resultaten. Hoewel er bij het aanbieden van de enquête is gestreefd naar een evenredige representatie van onderwijsrichting en woonplaats, zijn de meeste respondenten (N = 161) afkomstig uit het Oosten van het land (Flevoland, Gelderland en Overijssel) (zie tabel 2). Belangrijk voor de externe validiteit van dit onderzoek is dat de bereikte jongeren weliswaar uit verschillende delen van het land komen, en zowel praktische als theoretische opleidingen volgen, maar de resultaten niet te generaliseren zijn voor *alle* jongeren in Nederland. De enquêtes zijn namelijk afgenomen in een onderwijsomgeving, wat het resultaat heeft kunnen beïnvloeden. Zo zouden leerlingen wellicht eerder geneigd zijn een sociaal wenselijk antwoord te geven. Daarnaast zijn de meeste enquêtes ingevuld na afloop van het programma, wat inhoudt dat leerlingen de afgelopen uren al met hun rol in de democratie bezig zijn geweest. Bovendien besteden scholen die een programma boeken bij ProDemos mogelijk al meer aandacht aan burgerschapsonderwijs.

Tabel 2 *Regio*

	N	%
Noord	15	4,6%
Oost	161	49,1%
Zuid	72	22,0%
West	80	24,4%
Totaal	328	100%

Betrouwbaarheid

N = 328, wat de resultaten van dit onderzoek betrouwbaar maakt. Mocht ditzelfde onderzoek nogmaals gedaan worden, dan verwacht ik geen significant andere uitkomsten dan nu. Wat wel invloed heeft gehad op het soort respondenten is de timing van het onderzoek. Dit vond namelijk plaats ten tijde van de eindexamens van de vmbo-klassen, waardoor deze niet langskwamen bij ProDemos en dus de enquête niet hebben ingevuld. Ook de meivakantie viel in deze periode, wat ervoor heeft gezorgd dat er gedurende een week geen middelbare schoolklassen naar ProDemos kwamen. Doordat als gevolg hiervan vooral mbo klassen bevroegd zijn, ligt de gemiddelde leeftijd voor leerlingen van het praktisch onderwijs hoger (17,9 jaar) dan voor het theoretisch onderwijs

(16,4 jaar). Van de 328 respondenten volgden er 216 praktisch onderwijs (vmbo, mbo, praktijkonderwijs) en 112 theoretisch onderwijs (havo, vwo, hbo). De gemiddelde leeftijd van alle respondenten tezamen is 17,4 jaar. Zie hiervoor tabel 3 & 4.

Tabel 3 *Onderwijsrichting*

	N	%
Praktisch	216	65,9%
Theoretisch	112	34,1%
Totaal	328	100%

Tabel 4 *Leeftijd*

	N	%
16	112	34,1%
17	98	29,9%
18	64	19,5%
19	21	6,4%
20	12	3,7%
21	8	2,4%
22	6	1,8%
23	5	1,5%
25	2	0,6%
Totaal	328	100%

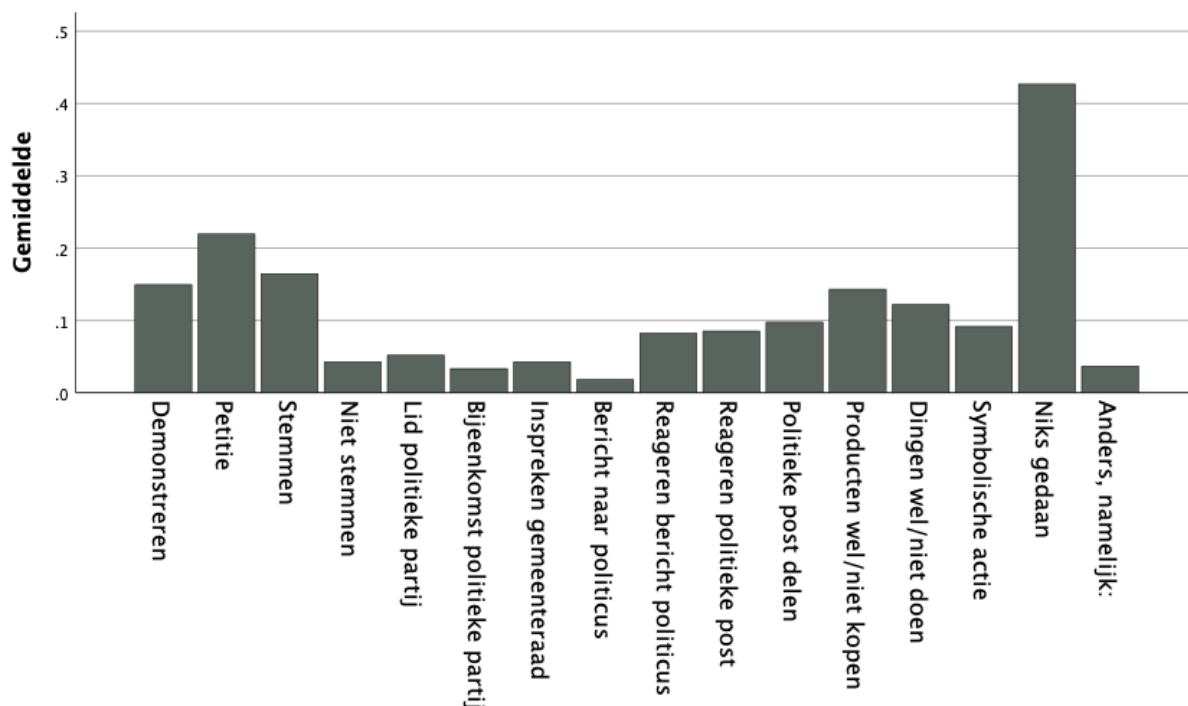
Analyse

Beschrijvende statistiek

De kern van dit onderzoek is het inzoomen op eigenschappen van politieke participatie onder jongeren. Om te beginnen laat Figuur 1 de verdeling zien van politieke uitingen van de respondenten. De optie die het meest gekozen is, is “Ik heb bovenstaande acties nog nooit gedaan” (niks gedaan). 140 leerlingen (45,8% van de leerlingen die deze vraag hebben ingevuld) hebben nog nooit aan politieke participatie gedaan. Dit is niet verrassend, omdat we weten dat veel jongeren “inactive citizens” zijn (Rojon, 2025). De optie die daarna het meest is gekozen is het tekenen van een petitie. 72 leerlingen hebben wel eens een petitie ondertekend. Dit lag ook in de lijn der verwachtingen, omdat het tekenen van een (online) petitie tegenwoordig erg toegankelijk is door sociale media.

De leerlingen bleken voor veel verschillende onderwerpen in actie te komen. Een overzicht van alle thema's is terug te vinden in bijlage 3. De thema's die het vaakst terugkomen zijn duurzaamheid (15x) en oorlog (10x). Daarnaast zien we ook onderwerpen terug die zich vermoedelijk dichtbij de jongeren afspelen, zoals de komst van een AZC, steun voor de boeren of de langstudeerboete. Dit sluit aan bij bevindingen van het Rathenau Instituut, wat concludeerde dat mbo studenten graag meer inspraak willen hebben “bij zaken die hun toekomst aangaan, zoals klimaatverandering of studiefinanciering” (2023, p. 5).

Figuur 1 *Frequenties vormen politieke participatie*

Om vervolgens een regressieanalyse te doen is het belangrijk om eerst de multicollineariteit van de onafhankelijke variabelen te toetsen. Hiervoor heb ik gekeken naar de Pearson-correlatiecoëfficiënt (r). De resultaten laten zien dat de verklarende factoren niet te veel met elkaar overeenkomen. De overeenkomsten tussen *politiek vertrouwen* en *internal efficacy*, en tussen *ouders* en *leeftijdgenoten* zijn het grootst (zie tabel 5). Echter liggen deze correlatiegetallen nog ver onder $r = 0,8$. Dit geeft dus geen reden tot zorg.

Tabel 5 *Pearson-correlatiecoëfficiënt onafhankelijke variabelen*

	R	G	L	PV	IE	O	OU	L	D	N
R	1	0.057	0.010	-0.218	-0.109	-0.123	-0.162	-0.172	-0.050	0.004
G	0.057	1	-0.160	0.070	0.054	-0.016	0.055	-0.028	-0.023	-0.077
L	0.010	-0.160	1	-0.095	-0.131	-0.444	-0.098	-0.011	-0.061	0.075
PV	-0.218	0.070	-0.095	1	0.589	0.281	0.230	0.076	0.108	0.089
IE	-0.109	0.054	-0.131	0.589	1	0.191	0.377	0.283	0.180	0.251
O	-0.123	-0.016	-0.444	0.281	0.191	1	0.284	0.158	0.188	-0.010
OU	-0.162	0.055	-0.098	0.230	0.377	0.284	1	0.548	0.283	0.320
L	-0.172	-0.028	-0.011	0.076	0.283	0.158	0.548	1	0.286	0.255
D	-0.050	-0.023	-0.061	0.108	0.180	0.188	0.283	0.286	1	0.237
N	0.004	-0.077	0.075	0.089	0.251	-0.010	0.320	0.255	0.237	1

Noot: two-tailed. R = regio, G = geslacht, L = leeftijd, PV = politiek vertrouwen, IE = internal efficacy, O = onderwijsrichting, OU = ouders, L = leeftijdsgenoten, D = docenten en N = nieuws.

Tabel 6 *Power analyse*

	N	Actual Power	Power	Test Assumptions		
				Null	Alternative	Sig.
Pearson Correlation	84	0.800	0.8	0	- 0.3	0.05

Noot: two-sided test.²

Toetsende statistiek

Om vervolgens de relatie tussen de onafhankelijke variabelen en de afhankelijke variabele te testen heb ik logistische regressieanalyses gedaan. Dit is een passende analysetechniek, omdat dit onderzoek gaat over het *wel* of *niet* participeren en daarmee geschikt is om te onderzoeken hoe verschillende factoren samenhangen. Echter heeft logistische regressie ook beperkingen. Het reduceert uitkomsten tot binaire categorieën, wat vereenvoudiging met zich meebrengt. Bovendien laten de resultaten geen causaliteit zien.

Ten eerste heb ik een logistische regressie gedraaid met alle onafhankelijke variabelen en de optie “Ik heb bovenstaande acties nog nooit gedaan” als afhankelijke variabele. De uitkomst

² Tabel 6 laat zien dat voor elke afzonderlijke hypothese minimaal N = 84 nodig is. 210 volledige en 118 onvolledig ingevulde enquêtes geeft dus voldoende power om een regressieanalyse te doen.

hiervan laat zien dat leeftijd een significante, negatieve invloed hierop heeft ($p = 0,048$ en $\exp(B) = 0,791$). Dit betekent dat hoe ouder de respondenten waren, hoe groter de kans was dat ze wel aan politieke participatie hadden gedaan. Vervolgens heb ik de invloed van de onafhankelijke variabelen op de afhankelijke variabele *politieke participatie* getoetst.

Institutionele politieke participatie

Ik verwachtte invloed van *onderwijsrichting*, *internal efficacy*, *ouders* en *leeftijdsgenoten* op institutionele politieke participatie. Vanuit deze verwachting heb ik hypothese 2, 4 en 7 opgesteld. Uit de empirie blijkt dat *onderwijsrichting* richting een effect op institutionele politieke participatie (PP) wijst wanneer dit de enige verklarende factor is die wordt toegevoegd naast de controlevariabelen regio, geslacht en leeftijd ($p = 0,045$). Desalniettemin verdwijnt dit effect wanneer er andere factoren worden toegevoegd aan het (logistische regressie)model. In het volledige model met alle onafhankelijke variabelen is er geen significante relatie tussen *onderwijsrichting* en institutionele PP te zien ($p = 0,159$). Echter verandert dit wanneer de belangrijke controlevariabele *leeftijd* uit het model wordt verwijderd. *Leeftijd* heeft een belangrijke relatie met institutionele PP, omdat jongeren mogen stemmen als ze 18 jaar of ouder zijn. Zonder *leeftijd* laat het model een duidelijk effect zien van de *onderwijsrichting* ($p = 0,001$). *Leeftijd* blijkt een confounder te zijn voor *onderwijsniveau*. Echter is het essentieel om deze controlevariabele in het model te houden, om de bovenstaande reden. *Internal efficacy* blijkt wel een significante relatie te hebben met institutionele PP wanneer alle andere verklarende factoren aan het model zijn toegevoegd ($p = 0,030$). Echter blijkt deze relatie juist niet meer significant te zijn ($p = 0,165$) als *leeftijd* uit het model wordt gehaald. *Leeftijd* heeft dus ook onderlinge samenhang met *internal efficacy* en lijkt een belangrijke voorspeller voor zowel de mate van politiek zelfvertrouwen, als de mate van institutionele politieke participatie. Deze causaliteit is echter niet direct op te maken uit de huidige analyse. Wel is het belang van *leeftijd* in dit model duidelijk.

Hypothese 2 stelt dat jongeren met een groter intern politiek zelfvertrouwen (*internal efficacy*) vaker aan institutionele politieke participatie doen. Dit zou het geval zijn omdat politieke kennis en kunnen in meerdere mate nodig is voor institutionele participatie, omdat je via deze weg gebruik dient te maken van de “institutionele architectuur van het politieke systeem” (Van Deth, 2014, p. 356). Uit de empirie blijkt de relatie tussen *internal efficacy* en institutionele PP significant te zijn ($p = 0,030$). De odds ratio ($\exp(B)$) = 1,889. Dit betekent dat wanneer de invloed van *internal efficacy* met één eenheid toeneemt, dit de kans op institutionele politieke participatie met 1,9

vergroot. Het is dus waarschijnlijker dat jongeren bijvoorbeeld gaan stemmen, reageren onder een bericht van een politicus of lid worden van een politieke partij als ze zich zeker voelen over hun eigen politieke kennis en kunnen. Echter is de positieve relatie tussen *internal efficacy* en non-institutionele PP nog sterker. Hiermee wordt H₀₂ aangenomen.

Tabel 7 Logistische regressie institutionele politieke participatie

	Sig.	exp(B)
Regio	0.571	1.137
Geslacht	0.186	1.670
Leeftijd	<0.001	1.640
Politiek vertrouwen	0.138	0.618
Internal efficacy	0.030	1.889
Onderwijsrichting	0.159	0.501
Ouders	0.378	1.196
Leeftijdsgenoten	0.471	0.856
Docenten	0.105	0.723
Nieuws	0.093	1.508

Non-institutionele politieke participatie

Ik verwachtte invloed van *onderwijsrichting*, *politiek vertrouwen*, *ouders*, *leeftijdsgenoten* en *nieuws* op non-institutionele politieke participatie. Vanuit deze verwachting heb ik hypothese 1, 4, 6 en 7 opgesteld. Uit de empirie blijkt dat *onderwijsrichting* geen significant effect heeft op deze vorm van politieke participatie. Ook *politiek vertrouwen*, *ouders* en *leeftijdsgenoten* laten geen verband zien met non-institutionele PP. De enige politieke socialisatiefactor die een significant effect heeft is *nieuws* ($p = 0,006$). Voor deze relatie is $\exp(B) = 1,751$. Dit houdt in dat wanneer de invloed van *nieuws* met één eenheid toeneemt, de kans op het doen aan non-institutionele politieke participatie 1,8 keer zo groot is.

Een opmerkelijk, onverwacht verband met non-institutionele PP is *regio*. Wanneer alleen de controlevariabelen aan het model zijn toegevoegd, lijkt deze variabele niet significant ($p = 0,267$). Echter verandert dit na het toevoegen van de andere variabelen. Vooral internal efficacy lijkt een groot effect te hebben. Wanneer deze variabele wordt toegevoegd aan het model wordt de p-waarde van *regio* 0,020. Het lijkt er op dat pas wanneer rekening wordt gehouden met verschillen in politiek zelfvertrouwen, duidelijk wordt dat jongeren in bepaalde regio's significant meer of minder aan non-institutionele participatie doen. *Regio* heeft na het toevoegen van alle

onafhankelijke variabelen een significantiewaarde van $p = 0,042$. Daarnaast heeft ook *internal efficacy* een significant effect ($p = 0,003$) op deze vorm van PP. $\text{Exp}(B) = 2,096$, dus wanneer *internal efficacy* met één eenheid toeneemt, wordt de kans op het doen aan non-institutionele PP 2,1 keer zo groot. In het volledige model is dit de factor die de grootste invloed heeft.

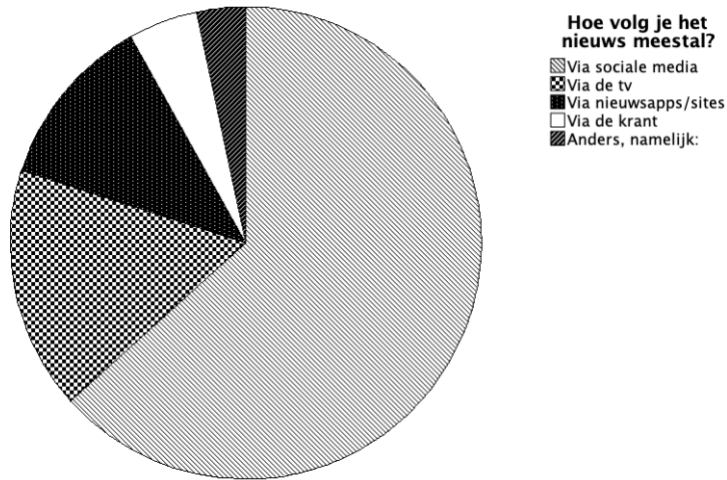
Hypothese 1 stelt dat jongeren met een laag politiek vertrouwen het meest aan non-institutionele politieke participatie doen. Dit omdat volgens onder andere Hooghe en Marien (2013) een laag politiek vertrouwen juist een motivator is voor politieke participatie op een non-institutionele manier. Denk bijvoorbeeld aan demonstreren omdat je vindt dat de politiek te weinig of de verkeerde dingen doet wat betreft een bepaald onderwerp. Echter blijkt de relatie tussen *politiek vertrouwen* en de vormen van non-institutionele participatie niet significant te zijn. Dit is opmerkelijk, omdat verschillende onderzoeken dit verband wel signaleren, hetzij een positief of negatief verband. Als gevolg hiervan wordt de nulhypothese $H0_1$ aangenomen.

Hypothese 6 voorspelt dat het volgen van (nieuws)media een positief effect heeft op non-institutionele vormen van politieke participatie. Het model laat inderdaad zien dat hoe vaker je het nieuws volgt, hoe groter de kans is dat je aan non-institutionele politieke participatie doet. Het verband tussen deze twee variabelen is erg sterk. De nulhypothese $H0_6$ is daarom verworpen. Uit de enquête blijkt dat de meeste jongeren het nieuws voornamelijk volgen via sociale media (zie figuur 2). Op sociale media worden tegenwoordig veel oproepen gedaan voor het tekenen van petitie's. Het tekenen van een petitie is op deze manier erg toegankelijk en gebruikelijk geworden. Het is daarom aannemelijk dat dit tenminste een deel van dit verband verklaard.

Tabel 8 Logistische regressie non-institutionele politieke participatie

	Sig.	exp(B)
Regio	0.042	1.511
Geslacht	0.179	1.579
Leeftijd	0.210	1.158
Politiek vertrouwen	0.188	0.688
Internal efficacy	0.002	2.204
Onderwijsrichting	0.202	1.683
Ouders	0.375	1.170
Leeftijdsgenoten	0.594	1.102
Docenten	0.176	0.785
Nieuws	0.006	1.751

Figuur 2 *Frequenties manieren volgen van het nieuws*

Lifestyle politics

Ik verwachtte invloed van *onderwijsrichting*, *politiek vertrouwen*, *ouders en leeftijdsgenoten* op lifestyle politics. Vanuit deze verwachting heb ik hypothese 3, 4, 5 en 7 opgesteld. Uit de empirie blijkt dat *onderwijsrichting* significant verband houdt met lifestyle politics. Het significantieniveau ($p = 0,005$) blijft ongeveer gelijk, ook wanneer andere verklarende factoren aan het model worden toegevoegd. De waarde van $\exp(B)$ is 4,533, wat inhoudt dat wanneer de *onderwijsrichting* met één eenheid toeneemt, de kans op het doen aan lifestyle politics 4,5 keer zo groot is, als de andere variabelen constant worden gehouden. De tweede verklarende factor, *politiek vertrouwen*, laat echter geen verband zien met lifestyle politics ($p = 0,702$). Deze p-waarde blijft grofweg gelijk, ook wanneer er meerdere verklarende factoren worden toegevoegd. De invloed van *ouders* lijkt op het eerste gezicht rond het significantieniveau te liggen ($p = 0,051$), maar na het toevoegen van de andere politieke socialisatiefactoren blijkt het verband tussen *ouders* en lifestyle politics niet significant te zijn ($p = 0,794$). Tenslotte heeft *leeftijdsgenoten* een heel kleine p-waarde ($< 0,001$) wanneer deze als enige verklarende factor is toegevoegd aan het model (naast de controlevariabelen). Deze p-waarde wordt iets groter, wanneer de resterende verklarende factoren worden toegevoegd aan het model, maar de invloed van *leeftijdsgenoten* blijft significant ($p = 0,012$). $\exp(B)$ is 1,791, wat betekent dat als de invloed van *leeftijdsgenoten* met één eenheid toeneemt, de kans op het doen aan lifestyle politics 1,8 keer zo groot is, wanneer de andere variabelen constant worden gehouden.

Er zijn nog een tweetal onafhankelijke variabelen die een significant verband laten zien met deze vorm van participatie. Eén daarvan is *docenten*. Voor deze relatie heb ik geen hypothese opgesteld. $\text{Exp}(B) = 1,747$, wat betekent dat wanneer de invloed van *docenten* met één eenheid toeneemt, de kans op het doen aan lifestyle politics met 1,7 groter wordt. De andere factor die een effect laat zien is *internal efficacy*. Wanneer dit de enige verklarende factor is die toegevoegd wordt aan het model is $p < 0,001$. Het significantieniveau zakt iets wanneer de andere verklarende factoren worden toegevoegd. In het volledige model is de p-waarde 0,033. $\text{Exp}(B) = 1,897$. Dit betekent dat wanneer *internal efficacy* met één eenheid toeneemt, de kans op het doen aan lifestyle politics met 1,9 keer stijgt.

Hypothese 3 stelt dat jongeren met een lager extern politiek zelfvertrouwen (external efficacy) vaker aan lifestyle politics doen. De empirie liet echter zien dat de antwoorden op de stellingen hieromtrent te veel overeenkwamen met degene van politiek vertrouwen, dus deze twee clusters zijn samengevoegd. De hypothese veronderstelt dus nu het verband tussen *politiek vertrouwen* en lifestyle politics. Echter blijkt er geen verband te zijn tussen deze verklarende factor en lifestyle politics. Veel of weinig vertrouwen hebben in politieke instituties of politici is dus geen (duidelijke) oorzaak voor het niet kopen van bepaalde producten met een politieke reden of bijvoorbeeld het dragen van een boerenzakdoek als symbolisch statement. H_{03} wordt dus aangenomen.

Hypothese 5 veronderstelt dat de politieke socialisatiefactor waarvan verwacht werd het grootste te zijn (Quintelier, 2015), namelijk *leeftijdsgenoten*, de sterkste relatie zou laten zien met de vorm van politieke participatie die het snelste groeit en misschien wel de meest voorkomende vorm is, namelijk lifestyle politics (De Moor, 2017; Farthing, 2010; Geenen, 2024). Het model laat geen relatie zien met institutionele en non-institutionele PP, maar wel een positieve relatie met lifestyle politics. Ook gesprekken met docenten hebben invloed. Het effect van *leeftijdsgenoten* blijkt echter net sterker dan het effect van *docenten*. *Leeftijdsgenoten* is dus de politieke socialisatiefactor die de sterkste relatie heeft met lifestyle politics. Hoe meer jongeren met hun leeftijdsgenoten over de politiek praten, hoe waarschijnlijker het is dat ze in hun dagelijks leven keuzes maken met een politieke motivatie. De nulhypothese H_{05} is hiermee verworpen. Desalniettemin is de invloed van *leeftijdsgenoten* niet de sterkste voorspeller van alle onafhankelijke variabelen. De invloed van onderwijsrichting blijkt het grootst.

Tabel 9 Logistische regressie lifestyle politics

	Sig.	exp(B)
Regio	0.071	1.620
Geslacht	0.185	1.745
Leeftijd	0.896	1.024
Politiek vertrouwen	0.702	1.151
Internal efficacy	0.033	1.897
Onderwijsrichting	0.005	4.533
Ouders	0.794	1.062
Leeftijdsgenoten	0.012	1.791
Docenten	0.022	1.747
Nieuws	0.995	0.998

Politieke participatie

Hypotheses 4 en 7 betreffen invloeden op alle vormen van politieke participatie. Echter zal ik de verbanden per vorm apart onder de loep leggen, om zo eventuele onderlinge verschillen te identificeren. Hiervoor splits ik de hypotheses op in een a, b en c variant. H4 stelt dat de positieve invloed van leeftijdsgenoten op politieke participatie onder jongeren sterker zal zijn dan de invloed van ouders. Onderzoek laat namelijk zien dat interactie met leeftijdsgenoten een nog groter positief effect zou hebben op politieke participatie dan discussies met ouders, omdat leeftijdsgenoten uit een meer diverse groep bestaat (Levinsen & Yndigegn, 2015; Quintelier, 2015). Echter vallen de effecten van zowel *leeftijdsgenoten* als *ouders* op de drie vormen van politieke participatie tegen. Wat betreft institutionele PP (H4a), vertonen zowel *ouders* als *leeftijdsgenoten* geen significant verband. Wat betreft non-institutionele PP (H4b), blijken deze twee verklarende factoren ook niet significant. Tenslotte is het effect van *ouders* op lifestyle politics (H4c) ook niet significant, maar het effect van *leeftijdsgenoten* is dit wel ($p = 0,012$). Alleen gesprekken met leeftijdsgenoten blijken invloed op het doen aan lifestyle politics. Deze twee politieke socialisatiefactoren hebben dus minder effect op het doen aan politieke participatie dan op voorhand verwacht. Bovenstaande resulteert in het aannemen van de nulhypotheses H0_{4a} en H0_{4b}, en het verwerpen van H0_{4c}.

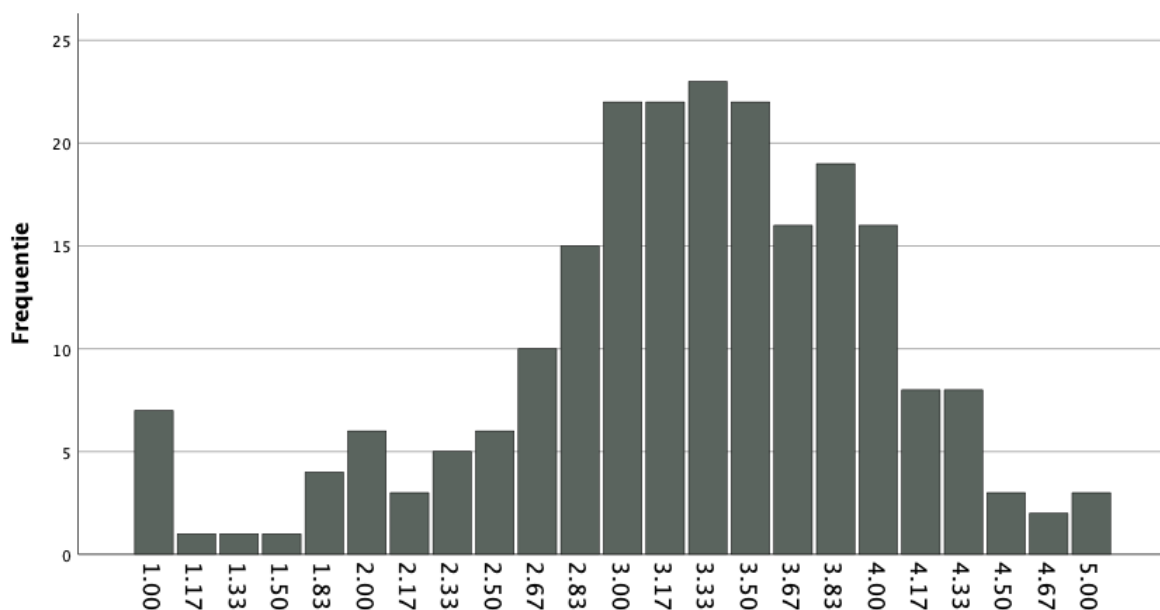
Hypothese 7 veronderstelt dat de onderwijsrichting van jongeren een voorspellende factor is voor de vorm van politieke participatie waaraan zij deelnemen. De empirie laat zien dat onderwijsrichting geen significant verband heeft met institutionele PP (H7a). Deze factor heeft ook geen significant effect op non-institutionele PP (H7b), maar wel op lifestyle politics (H7c). Dit effect op lifestyle politics is positief, wat betekent dat een toename in onderwijsrichting ($1 =$

praktisch, 2 = theoretisch) een toename in de kans op het doen aan lifestyle politics veroorzaakt. Jongeren die een theoretische opleiding volgen (havo of vwo) doen dus vaker aan lifestyle politics dan jongeren die een praktische opleiding doen (vmbo of mbo). Dit resulteert in het aannemen van de nulhypothesen $H07a$ en $H07b$, en het verwerpen van $H07c$.

Samenvatting en overige bevindingen

De resultaten laten invloeden van regio, leeftijd, internal efficacy, onderwijsrichting, leeftijdsgenoten, docenten en nieuws zien. Het blijkt dat de meeste van deze factoren zoals verwacht alleen invloed hebben op *bepaalde* vormen van politieke participatie. Wat daarnaast opvalt het effect van internal efficacy op *elke* vorm van politieke participatie. Deze factor is de sterkste voorspeller van politieke participatie gebleken onder de jongeren die mee hebben gedaan aan het onderzoek. Vertrouwen in de politiek en politici daarentegen blijkt niet van grote invloed te zijn. Dit is opmerkelijk, want deze relatie, hetzij positief of negatief, werd wel verwacht (Hooghe & Marien, 2013; Geenen, 2024; Torney-Purta et al., 2004). Het is ook niet het geval dat de positieve of negatieve effecten elkaar uitbalanceren, omdat de meeste leerlingen bij de stellingen over politiek vertrouwen “niet mee eens, niet mee oneens” (3) hebben ingevuld. Het gemiddelde ligt zelfs iets boven het midden, bij 3,2 (zie figuur 3).

Figuur 3 Frequentie politiek vertrouwen

Discrepantie tussen doel en vorm van politieke participatie onder jongeren

Wat betreft het doel van de politieke uitingen, zien we in de data geen duidelijke overeenkomst met het conceptuele raamwerk van Van Deth. Het raamwerk deelt verschillende vormen van participatie namelijk gedeeltelijk in op basis van de gerichtheid van de actie. Van Deth deelt bijvoorbeeld demonstreren in bij Politieke Participatie-II. Het doel van een demonstratie zou het beïnvloeden van de politiek en/of de overheid zijn. Echter geven slechts sommige leerlingen die hebben gedemonstreerd aan als doel te hebben gehad om de politiek en/of de overheid te beïnvloeden (zie tabel 11). Meer van hen gaven aan met deze actie een probleem aan te willen pakken dat de hele samenleving aangaat (Politieke Participatie-III) of hun persoonlijke, politieke mening te willen uiten in hun dagelijks leven (Politieke Participatie-V). Zie tabel 11 voor een overzicht van de doelen en vormen die de leerlingen hebben ingevuld bij Q6 en Q7.

De discrepantie in de uitkomsten kan komen doordat de enquête hier tekort is geschoten door de gerichtheid te beperkt uit te vragen. Het zou ook zo kunnen zijn dat het doorlopen van dit raamwerk zich meer leent voor kwalitatief onderzoek. Op deze manier kan er meer nuance en context worden geboden. Daarentegen zou het ook het geval kunnen zijn dat dit raamwerk niet het juiste instrument is om politieke participatie onder *jongeren* te inventariseren. Deze jonge mensen zouden andere doelen kunnen hebben met hun politieke acties dan volwassenen. Het valt namelijk op dat een groot gedeelte van de jongeren (43,75%) als doel heeft gekozen: “Ik wilde mijn persoonlijke politieke mening uiten in mijn dagelijks leven” (zie tabel 10). Ook kan het zijn dat jongeren een minder duidelijk onderscheid maken tussen verschillende doelen van hun politieke acties in vergelijking tot ouderen of hier simpelweg nog niet vaak over hebben nagedacht. Echter helpt de benadering van Van Deth wel om inzicht te krijgen in welke acties gelabeld kunnen worden als politieke participatie en welke niet. Tenslotte heb ik de resultaten bewust niet terugvertaald van (non-)institutionele PP en lifestyle politics naar Politieke Participatie I t/m V zoals beschreven in Van Deth (2014) om de resultaten zo duidelijk mogelijk te houden.

Tabel 10 *Frequentietabel doelen politieke participatie*

	Frequentie	%
Doel 1	18	18,75%
Doel 2	36	37,5%
Doel 3	42	43,75%
Totaal	96	100%

Noot: Doel 1 = Ik wilde de politiek, politici of de overheid beïnvloeden. Doel 2 = Ik wilde een probleem aanpakken dat de hele samenleving aangaat. Doel 3 = Ik wilde mijn persoonlijke politieke mening uiten in mijn dagelijks leven.

Tabel 11 *Doelen politieke participatie*

	Frequentie	Doel
Demonstreren	15	1 = 4x 2 = 5x 3 = 6x
Petitie	21	1 = 7x 2 = 11x 3 = 3x
Stemmen	16	1 = 6x 2 = 4x 3 = 6x
Niet stemmen	2	2 = 1x 3 = 1x
Lid politieke partij	1	3 = 1x
Bijeenkomst politieke partij	1	3 = 1x
Inspreken gemeenteraad	1	2 = 1x
Bericht naar politicus	0	--
Reageren bericht politicus	0	--
Reageren politieke post	4	1 = 1x 2 = 1x 3 = 2x
Politieke post delen	4	2 = 1x 3 = 3x
Producten wel/niet kopen	17	2 = 6x 3 = 11x
Dingen wel/niet doen	8	2 = 4x 3 = 4x
Symbolische actie	6	2 = 2x 3 = 4x

Noot: Doel 1 = Ik wilde de politiek, politici of de overheid beïnvloeden. Doel 2 = Ik wilde een probleem aanpakken dat de hele samenleving aangaat. Doel 3 = Ik wilde mijn persoonlijke politieke mening uiten in mijn dagelijks leven.

Conclusie en discussie

Participatie van burgers is essentieel voor een gezonde democratie. Echter is participatie voor jongeren niet vanzelfsprekend. Onttrekt deze groep zich aan de politiek? Of participeren jongeren op andere manieren? Om dit te onderzoeken heb ik gekeken naar politieke uitingen van Nederlandse jongeren en de factoren die hen beïnvloeden. De centrale vraag van dit onderzoek is: “Hoe zijn verschillende vormen van politieke participatie onder jongeren te verklaren?”. Het doel van dit onderzoek was om hier grip te krijgen. Ik verwachtte dat specifieke *factoren* zouden leiden tot specifieke *vormen* van politieke participatie (Geenen, 2024; Torney-Purta et al., 2004). Dit is zo gebleken. Regio, leeftijd, onderwijsrichting, leeftijdsgenoten en docenten zijn factoren die slechts invloed hebben op *bepaalde* vormen van politieke participatie onder jongeren.

Dit onderzoek biedt waardevolle inzichten in de tendensen van politieke participatie onder jongeren, al zijn er enkele beperkingen. Ten eerste zijn de resultaten niet te generaliseren naar alle jongeren in Nederland, omdat het onderzoek heeft plaatsgevonden in een schoolomgeving en dit voor positievere resultaten heeft kunnen zorgen. Bovendien besteden scholen die een programma boeken bij ProDemos mogelijk al meer aandacht aan burgerschapsonderwijs. Tegelijkertijd zijn de respondenten wel een mooie representatie van verschillende provincies en onderwijsrichtingen. Ten tweede bleek het lastig om external efficacy opzichzelfstaand te meten. Dit is echter geen onbekend fenomeen (Michalski et al., 2021, p. 12113). De stellingen aangaande external efficacy pasten wel goed bij de andere twee vormen van vertrouwen en zijn dus wel meegenomen in het onderzoek. Ten derde brengt een logistische regressie beperkingen met zich mee. Het simplificeert de complexe realiteit tot een binaire uitkomst, waardoor nuances verloren kunnen gaan. Ook blijft het lastig om op basis van logistische regressie harde uitspraken te doen over oorzakelijkheid, vooral als niet alle relevante invloeden kunnen worden meegenomen in het model. Toch is deze analysetechniek hier gepast omdat er onderzoek is gedaan naar voorspellers van de binaire uitkomst om wel of niet te participeren. Ten slotte bleek het conceptuele raamwerk van Van Deth (2014) in dit onderzoek geen goed instrument voor het clusteren van politieke participatie onder jongeren te zijn. Het kan zijn dat de opstelling van mijn enquête hier een aandeel in heeft gehad, door hier te weinig naar te vragen. Wel heeft mijn onderzoek aangetoond dat verder onderzoek naar de toepasbaarheid van het raamwerk voor jongeren wenselijk is.

In tegenstelling tot factoren die slechts bepaalde vormen beïnvloeden, heeft intern politiek zelfvertrouwen (internal efficacy) echter invloed op *alle* vormen van politieke participatie en is

daarmee de sterkste voorspeller gebleken. Dit sluit aan bij het belang wat het Rathenau Instituut toekent aan zelfvertrouwen onder jongeren (2023) en laat zien hoe belangrijk het is voor het onderwijs om jongeren het gevoel te geven dat hun stem er toe doet. Opmerkelijk genoeg is vertrouwen in politici en de politiek geen goede voorspeller van politieke participatie van jongeren gebleken. Deze bevinding bevestigt de complexiteit van de relatie tussen politiek vertrouwen en participatie. In dit onderzoek komt geen positief of negatief effect naar voren. Op basis van de literatuur had ik in ieder geval één van deze effecten verwacht (Geenen, 2024; Hooghe & Marien, 2023; Michalski et al., 2021; Norris, 2002; Torney-Purta et al., 2004). Een verklaring hiervoor kan zijn dat de jongeren die mee hebben gedaan aan dit onderzoek niet erg uitgesproken waren over hun vertrouwen in de politiek (zie figuur 3). Dit is op zich ook weer opmerkelijk, omdat er tegenwoordig weinig vertrouwen in de politiek heerst (SCP, 2024; SCP, 2025) en imposante krantenkoppen hiervoor waarschuwen (CBS, 2024a). Samenvattend komt uit dit onderzoek dus naar voren dat gematigd politiek vertrouwen niet leidt tot politieke participatie.

De invloed van ouders bleek ook niet significant. Op basis van de literatuur had ik dit wel verwacht (Lauglo, 2008; Quintelier, 2015; Torney-Purta et al., 2004; Wanders, 2023). Wellicht dat de enquête deze invloed onvoldoende aan het licht heeft kunnen brengen. Het zou ook kunnen dat ouders op deze jongeren minder invloed hebben, omdat ze met een gemiddelde leeftijd van 17,4 jaar al verder in de adolescentie zijn. Wel zijn gesprekken met leeftijdsgenoten en docenten van positieve invloed gebleken op het doen aan lifestyle politics, en draagt het volgen van het nieuws bij aan het doen aan non-institutionele politieke participatie. De omgeving blijkt dus het meeste invloed te hebben op lifestyle politics. Jongeren die politiek in hun dagelijkse leven integreren lijken vaak ook degenen die het meest in aanraking komen met politieke gesprekken binnen hun sociale omgeving.

Wat betreft het algemene beeld van politieke participatie blijkt uit dit onderzoek dat ongeveer de helft van de gevraagde jongeren nog nooit aan politieke participatie heeft gedaan. Dit betekent ook dat ongeveer 50% van de ondervraagde jongeren tussen de 16 en 25 jaar wel aan politieke participatie heeft gedaan. Dit bevestigt het idee dat jongeren op andere vormen participeren en zich niet massaal onttrekken aan de politiek.

Een interessante bevinding bleek ook dat de acties van leerlingen vaak niet overeen kwamen met het doel wat Van Deth hieraan had toegekend in zijn conceptuele raamwerk. Jongeren hadden met dezelfde acties verschillende doelen voor ogen (zie tabel 11). Hiermee sluit ik aan bij

de kritiek van De Moor (2017) op het raamwerk, waarin hij stelt dat *lifestyle politics* meerdere doelen kan hebben. Vanuit de resultaten van dit onderzoek vul ik daarbij aan dat onder jongeren *alle* vormen van politieke participatie meerdere doelen lijken te kunnen hebben. Een mogelijke uitleg zou zijn dat jongeren minder scherp onderscheid (kunnen) maken tussen verschillende doelen van hun politieke actie in vergelijking tot volwassenen of hier simpelweg nog niet vaak over hebben nagedacht. Dit raamwerk blijkt dus minder geschikt voor onderzoek naar jongeren, omdat jongerenparticipatie andere patronen schijnt te volgen. Politieke participatie is dus een nog ingewikkelder construct dan verwacht.

Dit onderzoek draagt bij aan de literatuur over politieke participatie door te onderzoeken welke invloeden en onderwerpen jongeren in Nederland bewegen om hun stem laten horen. De resultaten laten duidelijk het belang van zelfvertrouwen zien. Daarnaast blijken specifieke factoren tot specifieke politieke uitingen te leiden. Tenslotte maakt dit onderzoek duidelijk dat jongeren zich niet massaal onttrekken aan de politiek. Met deze bevindingen in de hand kunnen organisaties die zich hiervoor inzetten, zoals ProDemos, hierop inspelen door leerlingen meer het gevoel te geven dat ook zij kunnen participeren en hun stem er toe doet.

Kwalitatief vervolgonderzoek toegespitst op het raamwerk van Van Deth zou van toegevoegde waarde zijn, om zo door te kunnen vragen op gegeven antwoorden en de bruikbaarheid van het raamwerk voor jongeren nader te onderzoeken. Het is ook interessant om de geschiktheid van het model te vergelijken tussen jongeren en volwassenen. Een volgend onderzoek zou ook kunnen proberen jongeren te bereiken buiten een schoolomgeving. Het is interessant om de resultaten van dit onderzoek daarmee te vergelijken. Tenslotte zou een opvolgend onderzoek specifiek op *lifestyle politics* kunnen focussen, omdat dit onderzoek laat zien dat deze manier van participeren vaak voorkomt onder jongeren. In een dergelijk onderzoek zou gekeken kunnen worden naar verschillende vormen en doelen van deze acties.

Bibliografie

- Bennett, W. L. (1998). The UnCivic Culture: Communication, Identity, and the Rise of Lifestyle Politics. *PS: Political Science & Politics*, 31(4), 741–761.
- CBS. (2024a). “Gebrek aan vertrouwen in politiek potentiële splijtzwam in de samenleving”. Geraadpleegd op 27 mei 2025, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/corporate/2024/04/gebrek-aan-vertrouwen-in-politiek-potentiele-splijtzwam-in-de-samenleving->
- CBS. (2024b). “Jongvolwassenen doen vaker mee aan politieke acties dan voorheen”. Geraadpleegd op 15 maart 2025, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2024/45/jongvolwassenen-doen-vaker-mee-aan-politieke-acties-dan-voorheen>
- Coalitieakkoord. (2021). “Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst”. Geraadpleegd op 14 maart 2025, van <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-f3cb0d9c-878b-4608-9f6a-8a2f6e24a410/pdf>
- Craig, S., & Maggiotto, M. A. (1982). Measuring political efficacy. *Political Methodology*, 8(3), 85-109.
- Daas, R., ten Dam, G., Dijkstra, A.B., Karkdijk, E.M., Naayer, H.M., Nieuwelink, H., & van der Veen, I. (2023). *Burgerschap in Beeld. Burgerschapscompetenties en burgerschapsonderwijs in vergelijkend perspectief*. Amsterdam University Press.
- Dalton, R. J. (2008). Citizenship norms and the expansion of political participation. *Political Studies*, 56(1), 76–98.
- De Moor, J. (2016). External efficacy and political participation revisited: The role of perceived output structures for state- and non-state-oriented action forms. *Parliamentary Affairs*, 69(3), 642–662.
- De Moor, J. (2017). Lifestyle politics and the concept of political participation. *Acta Politica*, 52, 179-197.
- Durmuşoğlu, L.R., de Lange, S.L., Kuhn, T. & van der Brug, W. (2023). The Intergenerational Transmission of Party Preferences in Multiparty Contexts: Examining Parental Socialization Processes in the Netherlands. *Political Psychology*, 44, 583-601.
- Farthing, R. (2010). The politics of youthful antipolitics: representing the ‘issue’ of youth participation in politics. *Journal of Youth Studies*, 13(2), 181-1.

- Fraussen, B., & Halpin, D. (2018). How do interest groups legitimate their policy advocacy? Reconsidering linkage and internal democracy in times of digital disruption. *Public Administration*, 96(1), 23-35.
- Geenen, M. (2024). Van vertrouwen naar actie: Een kwantitatief onderzoek naar de relatie tussen politiek vertrouwen, een persoonlijk verantwoordelijkheidsgevoel en politieke participatie onder jongeren. *Mens & Maatschappij*, 99(2), 154-188.
- Hooghe, M., & Marien, S. (2013). A comparative analysis of the relation between political trust and forms of political participation in Europe. *European Societies*, 15(1), 131-152.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and Postmodernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Inspectie van het Onderwijs. (2016). *Burgerschap op school: een beschrijving van burgerschapsonderwijs en de maatschappelijke stage*.
- Jeroense, T., & Spierings, N. (2023). Political participation profiles. *West European Politics*, 46(1), 1–23.
- Lauglo, J., & Øia, T. (2008). Education and civic engagement among Norwegian youth. *Policy Futures in Education*, 6(2), 203-223.
- Levensen, K., & Yndigegn, C. (2015). Political discussions with family and friends: exploring the impact of political distance. *The Sociological Review (Keele)*, 63(2), 72–91.
- Martin, A. (2012). Political participation among the young in Australia: Testing Dalton's good citizen thesis. *Australian Journal of Political Science*, 47(2), 211–226.
- Michalski, P., Marchlewska, M., Furman, A., Szczepanska, D., Panayiotou, O., Molenda, Z., & Górka, P. (2021). To advise and scrutinize the government? Two types of political knowledge, political trust and unconventional participation. *Current Psychology*, 42(3), 1-14.
- Möller, J. (2015). Media-invloed op de ontwikkeling van politieke betrokkenheid van jongeren. In R. T. Frambach & P. W. J. Verlegh (Red.), *Ontwikkelingen in het marktonderzoek*, (pp. 143-154). MOA.
- Mulder, L., la Roi, C., Mennes, H., Van Alebeek, C., Ten Dam, G., Van der Meer, T., & Van de Werfhorst, H. (2022). *Democratische kernwaarden in het voortgezet onderwijs. Adolescentenpanel Democratische Kernwaarden en Schoolloopbanen jaar 3 – 2020/2021*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Munniksma, A., Dijkstra, A. B., Van der Veen, I., Ledoux, G., Van de Werfhorst, H., & Ten Dam,

- G. (2017). *Burgerschap in het voortgezet onderwijs: Nederland in vergelijkend perspectief*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Norris, P. (2002). *Democratic Phoenix: Reinventing political activism*. Cambridge University Press.
- ProDemos. Programma's. Geraadpleegd op 14 maart 2025, van <https://prodemos.nl/programmas/>
- Pruitt, L. (2017). Youth, politics, and participation in a changing world. *Journal of Sociology*, 53(2), 507-513.
- Putnam, R. D. (2001). *Bowling alone: Revised and updated: The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster.
- Quintelier, E. (2015). Engaging Adolescents in Politics: The Longitudinal Effect of Political Socialization Agents. *Youth & Society*, 47(1), 51–69.
- Rathenau Instituut. (2023). Mij niet gezien – Een verkenning van de opvattingen van mbo-studenten over democratische innovaties. Den Haag. Auteurs: Starrenburg, J., J. Elawi, D. Das en P. Diederren.
- Regeerakkoord. (2017). “Vertrouwen in de toekomst”. Geraadpleegd op 14 maart 2025, van <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-20f5fe94-8f10-4370-8488-8d3ba568bb4c/pdf>
- Regeerprogramma. (2024). “Uitwerking van het hoofdlijnenakkoord door het kabinet”. Geraadpleegd op 14 maart 2024, van <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-f525d4046079b0beabc6f897f79045ccf2246e08/pdf>
- Rojon, S., Pankowska, P.K., Vittori, D. & Paulis, E. (2025). Comparing political participation profiles in four Western European countries. *European Journal of Political Research*, 64, 251–275.
- SCP. “Burgerperspectieven 2024: Bericht 2”. Geraadpleegd op 27 mei 2025, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2024/12/30/burgerperspectieven-2024-bericht-3>
- SCP. “Burgerperspectieven 2025: Bericht 1”. Geraadpleegd op 27 mei 2025, van <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2024/09/03/burgerperspectieven-2024-bericht-2>
- Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden. (02-07-2021). Geraadpleegd op 21 maart 2025, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2021-320.html#>
- Torney-Purta, J. (2002). The School's Role in Developing Civic Engagement: A Study of Adolescents in Twenty-Eight Countries. *Applied Developmental Science*, 6(4), 203–212.
- Torney-Purta, J., Barber, C.H., & Richardson W.K. (2004). Trust in government-related

- institutions and political engagement among adolescents in six countries. *Acta Politica*, 39, 380-406.
- Van Deth, J. (2014). A conceptual map of political participation. *Acta Polit*, 49, 349–367.
- Van Slageren, J., Mennes, H., Mulder, L., van Alebeek, C., van den Berg, B., Huijsmans, T., ten Dam, G., Geven, S., van der Meer, T., & van de Werfhorst, H. (2023). Democratische kernwaarden in het voortgezet onderwijs - Jaar 4 2021/2022: Adolescentenpanel Democratische Kernwaarden en Schoolloopbanen. Universiteit van Amsterdam, ADKS.
- Vissers, S., Hooghe, M., & Moreas, A. M. (2009). De relatie tussen internetgebruik en politieke participatie in Vlaanderen.
- Wanders, F. H. K. (2023). Democratische gezindheid van jongeren tussen de 10 en de 18 jaar.
- Wanders, F. H. K., Van der Veen, I., Dijkstra, A. B. & Maslowski, R. (2020). The influence of teacher-student and student-student relationships on societal involvement in Dutch primary and secondary schools. *Theory & Research in Social Education*, 48(1), 101-119.
- Wet herziening wettelijke grondslagen kerndoelen. (2025). Geraadpleegd op 14 maart 2025, van <https://wetgevingskalender.overheid.nl/Regeling/WGK009315>
- Wet op het primair onderwijs. (2006). Geraadpleegd op 14 maart 2025, van <https://wetten.overheid.nl/BWBR0003420/2025-01-01/0>

Bijlagen

Bijlage 1

(Q5) Keuzelijst politieke acties

- Demonstreren
- Een petitie ondertekenen
- Stemmen bij verkiezingen
- Bewust niet stemmen bij verkiezingen
- Lid zijn van een politieke partij
- Deelnemen aan een bijeenkomst van een politieke partij
- Inspreken in de gemeenteraad
- Bericht sturen naar een politicus (DM, e-mail, tweet, etc.)
- Reageren op het bericht van een politicus op sociale media
- Reageren op een politieke post op sociale media
- Een politieke post delen op sociale media
- Producten wel of niet kopen met een politieke reden (bijv. tweedehands kleding kopen omdat het beter is voor het milieu of eten uit Nederland kopen om de boeren te steunen)
- Bepaalde dingen wel of niet doen met een politieke reden (bijv. minder vliegen omdat het slecht is voor het milieu)
- Symbolische actie (bijv. vlaggen of een speldje dragen)
- Ik heb bovenstaande acties nog nooit gedaan
- Anders, namelijk:

Bijlage 2

(Q8) Stellingen

Politiek vertrouwen

- Ik heb vertrouwen in de politiek
- Ik denk dat politici (mensen in de politiek) meestal het beste met ons voor hebben
- Politici luisteren naar wat jongeren belangrijk vinden
- De overheid doet haar best om eerlijk te zijn tegen burgers

Intern politiek zelfvertrouwen

- Ik kan de meeste politieke onderwerpen begrijpen
- Ik denk dat ik genoeg weet om een mening over politieke onderwerpen te hebben
- Ik voel me zeker als ik met anderen over de politiek praat
- Ik kan later in de politiek werken

Extern politiek zelfvertrouwen

- Ik denk dat mijn stem ertoe doet in de politiek
(ondergebracht bij *Politiek vertrouwen*)
- Als ik zou willen, zou ik iets kunnen veranderen via de politiek
(ondergebracht bij *Intern politiek zelfvertrouwen*)
- Jongeren kunnen invloed hebben op politieke besluiten
(ondergebracht bij *Politiek vertrouwen*)
- Ik weet hoe ik in actie kan komen als ik ergens politiek tegen ben
(ondergebracht bij *Intern politiek zelfvertrouwen*)

Bijlage 3

Thema's politieke participatie jongeren

- Loonsverhoging (docenten/zorgpersoneel) (2x)
- Onderwijs (langstudeerboete/bezuinigingen) (2x)
- Boycotten fastfoodketen
- Duurzaamheid (x15)
- Steun voor boeren (x3)
- Democratie (x2)
- Oorlog (x10)
- Strengere celstraf
- Cultuur (BTW verhoging boeken/culturele sector, behoud lokale omroepen) (4x)
- Migratie
- Windmolens
- Vrouwenrechten / Anticonceptiepill in basispakket (2x)
- Armoede
- Nationalisme
- Politiek
- Geloof
- Diversiteit
- Woningnood

Bijlage 4

H1: jongeren met een laag politiek vertrouwen doen het meest aan non-institutionele politieke participatie

H0₁: er is geen verband tussen politiek vertrouwen en non-institutionele politieke participatie onder jongeren

H2: jongeren met een groter intern politiek zelfvertrouwen (internal efficacy) doen vaker aan institutionele politieke participatie

H0₂: er is geen verband tussen intern politiek zelfvertrouwen (internal efficacy) en institutionele politieke participatie onder jongeren

H3: jongeren minder politiek vertrouwen doen vaker aan lifestyle politics

H0₃: er is geen verband tussen politiek vertrouwen en lifestyle politics onder jongeren

H4: de positieve invloed van leeftijdsgenoten op politieke participatie onder jongeren is nog sterker dan de invloed van ouders

H0₄: er is geen significant verschil in invloed tussen leeftijdsgenoten en ouders op politieke participatie onder jongeren

H5: de invloed van leeftijdsgenoten heeft de grootste positieve relatie met lifestyle politics

H0₅: de invloed van leeftijdsgenoten op lifestyle politics is niet groter dan de invloed van andere factoren

H6: het volgen van (nieuws)media heeft een positief effect op non-institutionele vormen van participatie onder jongeren

H0₆: er is geen verband tussen het volgen van (nieuws)media en non-institutionele vormen van participatie onder jongeren

H7: de onderwijsrichting van jongeren is een voorspellende factor voor de vorm van politieke participatie waaraan ze deelnemen

H0₇: er is geen verband tussen onderwijsrichting en politieke participatie onder jongeren